

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Veronika Vinklátová

**Neslyšící studenti: vysokoškolské studium ve vybraných státech
Evropy a srovnání se situací v ČR**

Deaf students: university studies in some European countries and comparison
with the situation in the Czech Republic

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce, Mgr. Andree Hudákové, Ph.D., za cenné rady a připomínky, které mi trpělivě po celou dobu poskytovala. Dále děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumného šetření a přispěli tak k dokončení této práce. Nemalé díky patří také mé rodině za nepřetržitou podporu během psaní této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 18. srpna 2020

Veronika Vinklátová

Abstrakt (česky)

Tématem bakalářské práce je terciální vzdělávání neslyšících studentů. Jejím cílem je zmapování podmínek univerzitního studia neslyšících studentů ve vybraných státech Evropy (Bulharska, Irska, Islandu, Polska, Ruska a Švédska) a srovnání se současnou situací v České republice. Pozornost je věnována relevantním dokumentům legislativní a procesní povahy, finanční podpoře vysokých škol k vytváření podmínek vhodných pro studium neslyšících studentů, konkrétním „podpůrným opatřením“ a organizaci jejich poskytování. Jedná se o práci přehledovou, zaměřující se na celostátní (standardizované) postupy, nikoli o práci přinášející případové studie popisující situaci konkrétních studentů na konkrétních školách. Informace o situaci ve vybraných státech Evropy byly získány zejm. prostřednictvím elektronického dotazníkového šetření mezi „národními respondenty“ činnými v univerzitním prostředí v oblasti tzv. Deaf Studies.

Klíčová slova (česky)

neslyšící student, podpora při studiu, simultánní přepis, student se sluchovým postižením, student se specifickými potřebami, tlumočení, vysoká škola

Abstract (in English):

The topic of the bachelor thesis is a tertiary education of deaf students. Its aim is to map the conditions of university studies for deaf students in selected European countries (Bulgaria, Ireland, Iceland, Poland, Russia and Sweden) and to compare it with the current situation in the Czech Republic. Attention is paid to relevant legal and procedural documents, financial support for universities to create conditions suitable for the studies of deaf students, specific "support measures" and the organization of their provision. This is an overview thesis, focusing on nationwide (standardized) procedures, not a thesis providing case studies describing the situation of specific students in specific schools. Information about the situation in selected European countries was obtained mainly through an electronic questionnaire survey among "national respondents" active in the university environment in the field of so-called Deaf Studies.

Klíčová slova (anglicky):

deaf student, study support, real time text-to-speech service, student with hearing impairment, student with special needs, interpreting, university

Obsah

Úvod.....	9
1 Pohledy na hluchotu.....	10
1.1 Medicínský pohled	10
1.2 Kulturně-lingvistický pohled.....	11
2 Nadnárodní legislativa	12
2.1 Všeobecná deklarace lidských práv	12
2.2 Rezoluce Evropského parlamentu o znakových jazycích.....	12
2.3 Doporučení o ochraně znakových jazyků v členských státech Rady Evropy	13
2.4 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	13
2.5 Bruselská deklarace o znakových jazycích	15
3 Situace v České republice	16
3.1 Legislativa	16
3.1.1 Listina základních práv a svobod.....	16
3.1.2 Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob....	16
3.1.3 Zákon o vysokých školách.....	18
3.2 Financování zvýšených nákladů na studium neslyšících osob na veřejných vysokých školách	19
3.2.1 Kategorie studentů se specifickými potřebami	20
3.2.2 Studenti se sluchovým postižením.....	21
3.2.3 Příspěvek na podporu financování zvýšených nákladů souvisejících se studiem studentů se specifickými potřebami	23
3.3 Servisní a organizační opatření poskytovaná veřejnými vysokými školami neslyšícím studentům	27
3.3.1 Přepisovatelský servis.....	28
3.3.2 Zapisovatelský servis.....	29
3.3.3 Tlumočnický servis.....	29
3.3.4 Individuální výuka	29

3.3.5	Studijní asistence	30
3.3.6	Časová kompenzace.....	30
3.4	Organizace podpory neslyšících studentů	30
4	Situace ve vybraných státech Evropy	32
4.1	Design výzkumného šetření.....	32
4.2	Bulharsko.....	34
4.2.1	Národní legislativa	34
4.2.2	Financování.....	34
4.2.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	34
4.2.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	34
4.3	Irsko	35
4.3.1	Národní legislativa	35
4.3.2	Financování.....	35
4.3.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	36
4.3.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	36
4.4	Island	36
4.4.1	Národní legislativa	37
4.4.2	Financování.....	37
4.4.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	38
4.4.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	38
4.5	Polsko	38
4.5.1	Národní legislativa	38
4.5.2	Financování.....	39
4.5.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	39
4.5.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	39
4.6	Rusko	40
4.6.1	Národní legislativa	40

4.6.2	Financování.....	40
4.6.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	40
4.6.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	41
4.7	Švédsko.....	41
4.7.1	Národní legislativa	41
4.7.2	Financování.....	42
4.7.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	42
4.7.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	42
4.8	Shrnutí	42
4.8.1	Národní legislativa	43
4.8.2	Financování.....	43
4.8.3	Podpůrná opatření pro neslyšící studenty	44
4.8.4	Organizace podpory neslyšících studentů.....	44
Závěr.....		45
Seznam použité literatury a zdrojů		47
Seznam tabulek.....		55
Seznam obrázků		56
Přílohy		57
	Příloha č.1: dotazník.....	57

Úvod

V životě každého jedince hraje důležitou roli vzdělání a vzdělávání. Nejinak je tomu v populaci neslyšících osob (resp. ve velmi heterogenní skupině osob se sluchovým postižením, k terminologii viz kap.1). Pokud se zaměříme na univerzitní vzdělávání, tak například v roce 2013 v České republice studovalo na veřejných vysokých školách 140 neslyšících studentů (resp. studentů se sluchovým postižením, z toho 67 preferovalo v komunikaci face-to-face český znakový jazyk a 73 mluvenou či psanou češtinu), v roce 2015 jich bylo 177 (71 + 106) a v roce 2019 už 194 (52 + 142) (Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách [online]).¹

Cílem práce je zmapovat podmínky vysokoškolského studia neslyšících studentů ve vybraných státech Evropy a srovnat je s podmínkami v České republice. Pozornost je zaměřena zejm. na podobu „standardních podpůrných opatření“ spojených se studiem neslyšících studentů a na organizaci jejich poskytování, financování a legislativní ukotvení v jednotlivých státech.

Postoj k zapojení neslyšících studentů do akademického života se odvíjí od přístupů každé jednotlivé společnosti k hluchotě jako takové. To vše se odráží v příslušných legislativních normách a pravidlech každého jednotlivého státu, popř. regionu či konkrétní univerzity. Zároveň se do této sféry promítají nadnárodní vlivy (např. ne/začlenění Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením do národního legislativního rámce). Proto jsou první dvě kapitoly práce věnovány „pohledům na hluchotu“ a „nadnárodní legislativě“. V třetí kapitole je popsána situace v České republice. Stěžejní částí práce je pak čtvrtá kapitola, v níž je – na základě elektronického dotazníkového šetření mezi „národními informátory“ činnými v oblasti Deaf Studies na univerzitách v jednotlivých státech a na základě obsahové analýzy příslušných národních a univerzitních dokumentů – popsána situace v šesti státech Evropy, konkrétně v Bulharsku, Irsku, Islandu, Polsku, Rusku, Švédsku a porovnána se situací u nás.

¹ Podrobněji v kap. 3.2.2.

1 Pohledy na hluchotu

Na hluchotu, a tedy i neslyšící osoby jako takové, bylo a je nahlíženo různě. Přístupy k hluchotě se v průběhu času mění, avšak diverzita mezi nimi panuje neustále. V této kapitole bych chtěla přiblížit dva pohledy na hluchotu: medicínský a kulturně-lingvistický.

1.1 Medicínský pohled

Z medicínského pohledu je hluchota považována za odchylku od normy. Tu je žádoucí různými způsoby odstranit, popř. kompenzovat nebo alespoň zmírnit její dopady na život postiženého jedince (Komárková, 2007).

Dle medicínského pohledu bývají lidé se ztrátou sluchu klasifikováni do kategorií z různých hledisek. Motejzíkova (2011, cit. dle Švábová, 2017, s. 9) uvádí dělení takto:

- „Podle velikosti ztráty sluchu jsou rozlišováni „lidé neslyšící a nedoslýchaví. Podstatou je, zda jsou schopni vnímat mluvenou řeč sluchem (pomocí technických kompenzačních pomůcek nebo bez nich).
- Podle období či věku, ve kterém ke ztrátě sluchu došlo dělíme osoby na prelingválně neslyšící/nedoslýchavé a osoby postlingválně neslyšící/nedoslýchavé. V prvním případě se jedná o jedince, u kterých se sluchová vada rozvinula ještě před osvojením mluveného jazyka, v druhém o jedince, u kterých se sluchová vada rozvinula až po osvojení mluveného jazyka (...)“.

Medicínský přístup má své kořeny hluboko v historii. Ve Starověku byla dle Hrubého (1997) hluchota považována za defekt, kvůli kterému byli neslyšící považováni za méněcenné a byla jim upírána práva. Ve starověkém Řecku bylo „neslyšící dítě po dosažení 6 let násilím rodičům odňato a usmrceno“ (Hrubý, 1997, s. 43). Hrubý (1997) dále uvádí, že podle Aristotela znamenala ztráta sluchu automaticky i ztrátu řeči. Jelikož byl Aristoteles považován za významného filozofa a jeho myšlenky za nezpochybnitelné, přetrvával tento názor ve společnosti stovky let. Po celou dobu proto bylo na neslyšící zároveň pohlíženo i jako na nevzdělávatelné.

Teprve v 16. století se začaly objevovat první pokusy o vzdělávání neslyšících. Hlavním cílem mnoha učitelů bylo naučit neslyšící žáky mluvit. Příkladem může být např. Juan Martin Pablo Bonet (*1579–†1633), který o svém způsobu vyučování napsal knihu *Zjednodušení zvuků a umění naučit němé mluvit*, nebo Johann Konrad Amman, který kladl důraz na „cvičení řeči“ a odezírání (Hrubý, 1997).

Ještě v první polovině 20. století převažoval ve světě názor, že ztráta sluchu je jakýsi defekt, který bychom měli napravit, aby byli neslyšící „jako my“, aby se neodlišovali (Macurová a Zbořilová, 2018). Nutno podotknout, že dle Macurové a Zbořilové (2018) u nás tento názor přetrvával až do 90. let 20. století. Až s rozvojem lingvistiky českého znakového jazyka se u nás začal prosazovat i kulturně-lingvistický přístup.

1.2 Kulturně-lingvistický pohled

V 60. letech 20. století se začaly objevovat názory, že znakové jazyky jsou jazyky přirozené, a mají tedy stejnou platnost jako jazyky mluvené. Stalo se tak především zásluhou Williama Stokoeho, amerického jazykovědce, jenž prokázal, že má americký znakový jazyk rysy, kterými jsou definovány přirozené lidské jazyky.⁴ Tento poznatek vedl k rozvoji lingvistiky znakových jazyků, která postupně získala pevné místo v lingvistice obecně (Macurová, 2001). Postupně tak vznikala kulturně-lingvistický pohled na hluchotu.

Z tohoto pohledu je na neslyšící nahlíženo jako na kulturní a jazykovou menšinu. Ta je dle Hrubého (1997, s. 38) dána především „*existencí znakového jazyka, podobnými osudy a problémy, historií a často i společnými vnějšími nepřáteli*“. Kulturně-lingvistický přístup chápe „*rozdíly mezi neslyšícími a slyšícími (...) jako přirozené kulturní rozdíly*“, nikoli jako defekt, který je třeba odstranit, či alespoň napravit (Macurová a Zbořilová, 2018, s. 17).

Tato práce je psána z kulturně-lingvistického pohledu a pokud není výslovně uvedeno jinak, označení „neslyšící osoby/studenti“ je zde používáno pro osoby s jakoukoli ztrátou sluchu, bez rozdílu preferovaného komunikačního prostředku.

⁴ Jedná se mj. o dvojí členění a arbitrárnost (Macurová, 2001). Dvojí členění je schopnost vydělit z proudu řeči nejmenší jednotky nesoucí význam, morfémy (první rovina členění), a v nich následně jednotky, které význam nenesou, ale mohou jej rozlišit – fonémy (druhá rovina členění) (Macurová, Zbořilová, 2018). Termín arbitrárnost vystihuje skutečnost, že vztah mezi označovaným (to, co označujeme/pojmenováváme) a označujícím (pojem, kterým něco označujeme/pojmenováváme) je konvenční, tedy je založen na jakési nepsané dohodě a na zvyku (Saussure, 1996). Tento princip umožňuje rozdílnost mezi jazyky. Tak například nábytek, na kterém sedíme, nazveme v češtině *židle*, v angličtině *chair* a v němčině *der Stuhl*.

2 Nadnárodní legislativa

Tato kapitola se věnuje terciárnímu, resp. univerzitnímu vzdělávání neslyšících studentů v souvislosti s platnou legislativou. Zaměřuje se na nadnárodní legislativní dokumenty, které mají za cíl zajistit rovnocenné šance na terciární vzdělávání pro všechny, včetně osob se zdravotním postižením, osob s menšinovým mateřským jazykem (týká se i studentů neslyšících) atd.

Na pojednání vedené v obecné rovině navazují v kap. 4 podrobné informace o jejich naplňování ve státech zařazených do této práce.

2.1 Všeobecná deklarace lidských práv

V roce 1948 byla Valným shromážděním Organizace spojených národů (OSN) schválena tzv. *Všeobecná deklarace lidských práv*, ve které se mj. uvádí (v čl. 26, odst. 1): „*Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátcích a základních stupních. Základní vzdělání má být povinné. Technické a odborné vzdělání budiž obecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.*“

Deklarace má pouze doporučující charakter, není zavazující právní normou.¹² Slouží však jako inspirace při tvoření zákonů jednotlivých zemí (Nečasová, 2011).

Pokud se v Deklaraci hovoří o tom, že má být vzdělání přístupné pro všechny, jsou tím, očividně, míněni i studenti neslyšící. Jelikož má být tento dokument inspirací pro tvorbu zákonů v zemích, jež deklaraci ratifikovaly, jak je psáno výše, dala by se předpokládat existence takových zákonů, které umožní zajištění rovnoprávných studijních podmínek i pro neslyšící studenty.

2.2 Rezoluce Evropského parlamentu o znakových jazycích

V roce 1988 byla Evropským parlamentem vydána *Rezoluce o znakových jazycích neslyšících* (dále jen Rezoluce). V té Evropský parlament vyzval členské státy, aby právně uznaly znakový jazyk jako komunikační prostředek neslyšících. Důležité je podotknout, že se jednalo o první evropský dokument zmiňující znakové jazyky. Jelikož ale Rezoluce neměla plánovaný dopad, byla, s několika změnami, znovu vydána v roce 1998 (Krausneker, 2003, dle Wheatley a Pabsch, 2012)¹³.

¹² „*Deklarace znamená slavnostní vyhlášení určitých zásad, ale nezavazuje státy k žádnému plnění povinností*“ (Česká rada dětí a mládeže [online]).

¹³ Původní text (s. 31): „*The first important European document to mention sign language was issued by the European Parliament in 1988: the “Resolution on Sign Languages for the Deaf”, which was reiterated in 1998 in*

Podle Härtela (2006, cit. dle Wheatley a Pabsch, 2012, s. 32) „*není Rezoluce formální součástí evropského práva, a nemá tedy právní sílu.*“¹⁴ Z toho jasně vyplývá, že členské státy EU nemají právní povinnost se touto Rezolucí řídit. I přesto je však dle mého názoru důležité, že se Evropská Unie začala znakovými jazyky a právy neslyšících lidí zabývat.

2.3 Doporučení o ochraně znakových jazyků v členských státech Rady Evropy

Vzděláváním neslyšících studentů se zabývalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy, které vydalo v roce 2003 *doporučení č. 1598 o ochraně znakových jazyků v členských státech*. V něm se uvádí, že by „*neslyšícím mělo být zpřístupněno vzdělávání ve znakovém jazyce*“ (Protection of sign languages in the member states of the Council of Europe, odst. 10.1). Jak samotný název napovídá, jedná se pouze o doporučení, nikoli o závazný dokument. Přesto bych i tady chtěla podotknout, že je podle mě důležité už to, že se Rada Evropy znakovými jazyky a vzděláváním neslyšících zabývá a snaží se v tomto směru motivovat jednotlivé státy.

2.4 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Dalším z dokumentů OSN je *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením*, přijatá v prosinci 2006. Na rozdíl od *Všeobecné deklarace lidských práv* se tato *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením* zaměřuje specificky na práva osob se zdravotním postižením. V oblasti vzdělávání stanovuje (čl. 24):

1. „*Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením na vzdělání. S cílem realizovat toto právo bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, státy (...) zajistí začleňující vzdělávací systém na všech úrovních (...).*
2. *Při uskutečňování tohoto práva státy (...) zajistí aby:*
 - a) *osoby se zdravotním postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny ze všeobecné vzdělávací soustavy a aby děti se zdravotním postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny z bezplatného a povinného základního vzdělávání nebo středního vzdělávání; (...)*
 - b) *byla jim poskytována přiměřená úprava podle individuálních potřeb;*

a slightly modified version. This had become necessary, as the first resolution did not have the desired political effect. Both resolutions take a very broad view and recognise that sign languages are often the “only means of communication” (Preamble B) Deaf people have, asking for the legal recognition of sign languages in the EU Member States.“ Přeložila autorka.

¹⁴ Původní text (s. 32): „*Resolution (...) do not formally constitute part of EU law. Therefore, they have no actual legal power*“. Přeložila autorka.

- c) osobám se zdravotním postižením byla v rámci všeobecné vzdělávací soustavy poskytována nezbytná podpora umožňující jejich účinné vzdělávání;
3. Státy (...)
- a) umožní studium znakového jazyka a podporu jazykové identity společenství neslyšících;
- b) zajistí, aby nevidomým, neslyšícím a hluchoslepým osobám, a zejména dětem, bylo poskytováno vzdělávání v jazycích a způsobech a prostředcích komunikace, které jsou pro dotyčnou osobu nejvhodnější, a v prostředích, která maximalizují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj.
4. S cílem přispět k zajištění realizace tohoto práva, státy (...) přijmou příslušná opatření pro zaměstnávání učitelů, včetně učitelů se zdravotním postižením, kteří ovládají znakový jazyk a/nebo Braillovo písmo, a pro přípravu odborníků a pracovníků, kteří působí na všech úrovních vzdělávání. Tato příprava bude zahrnovat informace o problematice zdravotního postižení a využívání vhodných augmentativních a alternativních způsobů, prostředků a formátů komunikace, vzdělávacích technik a materiálů přizpůsobených potřebám osob se zdravotním postižením.
5. Státy (...) zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost přístupu k obecnému terciárnímu vzdělávání, odborné přípravě na výkon povolání, vzdělávání dospělých a celoživotnímu vzdělávání bez diskriminace a na rovnoprávném základě s ostatními. Za tímto účelem státy (...) zajistí, aby osobám se zdravotním postižením byla poskytována přiměřená úprava.“

Přímo v Úmluvě se v článku 1 uvádí, že za osoby se zdravotním postižením jsou považovány osoby „mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními“ (Úmluva o právech osob se zdravotním postižením). Zároveň je podle Světové zdravotnické organizace je sluchová ztráta na jednom nebo obou uších považována za sluchové postižení. Úmluva se tedy přímo týká právě i neslyšících.

Jak je v Úmluvě řečeno, ratifikací se státy „zavazují zajistit a podporovat plnou realizaci všech lidských práv a základních svobod všem osobám se zdravotním postižením“ (Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 4). Státy tedy mají smluvní povinnost tuto úmluvu dodržovat.

K dnešnímu dni Úmluvu podepsalo 163 států z celého světa, a to včetně všech států zahrnutých do mého výzkumného šetření, tedy Bulharska, Irska, Islandu, Polska, Ruska a Švédska.(United Nations Treaty Collection [online]).

2.5 Bruselská deklarace o znakových jazycích

Bruselská deklarace o znakových jazycích je dokument, který se týká přímo (a pouze) uživatelů znakových jazyků. Tato Deklarace byla přijata na konferenci o právních předpisech o znakovém jazyce, kterou pořádala 19. listopadu 2010 v Evropském parlamentu Evropská unie neslyšících (European Union of Deaf [online]). V deklaraci se uvádí, že „*Každý uživatel znakového jazyka musí mít právo používat svůj rodný znakový jazyk bez omezení a diskriminace. Komunikace v rodném jazyce a jeho používání je základní lidské právo. Uživatelé znakového jazyka musí mít rovný přístup k veřejnému životu, vzdělávání a zaměstnání. Plné zapojení musí být podporováno a chráněno právními předpisy. Jedním způsobem, jak pomoci uživatelům znakového jazyka získat plný přístup, jsou tlumočníci znakového jazyka*“ (Bruselská deklarace o znakových jazycích).

Bruselská deklarace byla podepsána zástupci všech národních asociací neslyšících v Evropské unii, Švýcarsku, Islandu a v Norsku, vyzývá Evropskou unii a její členské státy, aby přistoupily k popsáním opatřením, která umožní podporovat uživatele znakových jazyků (European Union of Deaf [online]).

3 Situace v České republice

V této kapitole je stručně popsána situace v oblasti terciárního, resp. univerzitního vzdělávání neslyšících studentů v České republice. Pozornost je zaměřena na aktuální stav, v nezbytných případech je zmíněno také „historické pozadí“ a vývoj v posledních letech.

3.1 Legislativa

Ještě, než přistoupím k legislativě na národní úrovni, zastavím se u uplatňování nadnárodních dokumentů, zmíněných v kap. 2, v České republice.

Česká republika se ratifikací zavázala dodržovat Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením (viz kap. 2.4), která pro ČR vstoupila v platnost 28. října 2009 (Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]). Ostatní dokumenty z kap. 2 mají povahu doporučení či výzvy, tudíž je nelze ratifikovat, ani se k jejich plnění jinak zavázat.

V národní legislativě České republiky jsou terciární vzdělávání neslyšících studentů a snaha o vyrovnaní možností pro tyto studenty zakotveny v několika dokumentech. Zde uvádím ty nejdůležitější.

3.1.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod (dále jen *Listina*), jež byla vyhlášena 16. prosince 1992 a je součástí ústavního pořádku České republiky, konkrétně ústavního zákona č. 2/1993 Sb.¹⁶, byla inspirována (srov. Nováková, 2018) především *Všeobecnou deklarací Lidských práv* (viz kap.2.1).

Je vystavěna na premise, že „*lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech*“ (hl. I, čl. 1), a mj. se v ní uvádí, že „*každý má právo na vzdělání, (...) podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách*“ (hl. IV, čl. 33, odst. 1 a 2).

Jak bylo uvedeno výše, Listina zaručuje právo na vzdělání všem, tedy i neslyšícím osobám, ačkoli je Listina explicitně nezmiňuje.

3.1.2 Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

Důležitým mezníkem pro neslyšící osoby v České republice bylo schválení návrhu zákona č. 155/1998 Sb. (zákon o znakové řeči), kterým byl český znakový jazyk uznán jako „*přirozený a plnohodnotný komunikační prostředek*“ (Zákon č. 155/1998 Sb., § 4 odst. 1).

¹⁶ Jeho znění bylo později změněno ústavním zákonem 162/1998 Sb.

Zákon zároveň neslyšícím zaručoval právo na „vzdělávání s využitím znakové řeči“ (Zákon č. 155/1998 Sb., § 7).

Tento zákon znamenal veliký krok ve zrovnoprávnění neslyšících osob. Objevuje se zde ale termín znaková řeč, který je v zákoně užíván jako nadřazený k pojmům český znakový jazyk a znakovaná čeština. Zákon tedy negarantoval právo na vzdělávání s využitím znakového jazyka, nýbrž právo na vzdělávání s využitím znakované češtiny nebo českého znakového jazyka.

Tento zákon byl, i kvůli terminologickým problémům nastíněným výše, později novelizován zákonem č. 384/2008 Sb., tedy zákonem, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony.

Asi nejvýraznějším prvkem novelizace byla úprava názvu, který byl změněn na zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

Další podstatnou změnou, kterou novelizace přinesla, je počet zákonem daných komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob. V původním zákoně (zákon o znakové řeči) byly takové systémy uváděny pouze dva – český znakový jazyk a znakovaná čeština. V novelizaci je jich však uváděno 11 – český znakový jazyk, taktilní forma českého znakového jazyka a 9 komunikačních systémů vycházejících z českého jazyka. Konkrétně se jedná o „*znakovanou češtinu, prstovou abecedu, vizualizaci mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči*¹⁷, *Lormovu abecedu, daktylografiku, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metodu Tadoma*“ (Zákon č. 384/2008 Sb., § 6).

K tématu vzdělávání je v novelizaci zákona uvedeno toto: „*Neslyšící a hluchoslepe osoby mají právo na vzdělávání s využitím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob*“ (Zákon č. 384/2008 Sb., § 7). Z původního znění zákona zde i nadále zůstává, že „*neslyšícím a hluchoslepým žákům středních škol a neslyšícím a hluchoslepým studentům vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem*“ (Zákon č. 384/2008 Sb., § 8).

¹⁷ Písemný záznam mluvené řeči je jedním ze servisních opatření pro podporu neslyšících studentů dle Metodického pokynu MŠMT k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami (více v kap. 3.4.1).

3.1.3 Zákon o vysokých školách

Původní zákon o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (dále jen zákon o vysokých školách), tedy zákon č. 111/1998 Sb., prošel od svého schválení mnoha novelizacemi; poslední novelizace byla zajištěna zákonem č. 32/2019 Sb. V této práci budu vycházet z aktuálního znění tohoto zákona.

Podle tohoto zákona je každá veřejná vysoká škola povinna „*činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole*“ (Zákon č. 111/1998 Sb., § 21). Splnění této povinnosti je zároveň podmínkou pro udělení institucionální akreditace¹⁹ vysoké škole (i pro udělení akreditace jednotlivým studijním programům). Pro získání akreditace je vysoká škola povinna dodržovat standardy pro akreditaci, které, mimo jiné, obsahují požadavky na „*zajištění podmínek rovného přístupu zdravotně postižených uchazečů a studentů k vysokoškolskému vzdělání*“ (Zákon č. 111/1998 Sb., § 78a, odst. 2).

Standardy pro akreditaci jsou podrobně popsány v jednom z prováděcích předpisů zákona o vysokých školách, konkrétně v nařízení vlády č. 274/2016 Sb. o standardech pro akreditaci ve vysokém školství: „*vysoká škola zajišťuje dostupné služby, stipendia a další podpůrná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole pro studenty se specifickými potřebami*“, přičemž ale zároveň zajišťuje, aby tato opatření „*nevedla ke snižování studijních nároků*“ (Nařízení vlády č. 274/2016 Sb., část 2, hl. 1, odst. IV. (4.))

Ačkoli prošel zákon č. 111/1998 Sb. mnoha změnami, § 21 hovořící o vyrovnávání příležitostí je jeho součástí beze změny již od první verze zákona. Jinak je tomu ale s § 78a zmiňujícím nutnost zajištění podmínek pro studenty s postižením; ten byl k zákonu přidán až v roce 2016, konkrétně zákonem č. 137/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Od roku 2016 zůstává tento paragraf beze změny. Vydání této novelizace časově koresponduje s vydáním nařízení vlády o standardech pro akreditaci ve vysokém školství, o kterém jsem hovořila výše.

Před schválením zákona č. 111/1998 Sb. byl v platnosti zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách. Ten uvádí, že má občan právo studovat na vysoké škole, „*jestliže má úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání a prokáže potřebnou způsobilost pro toto studium*“ (Zákon č. 172/1990 Sb., § 18 (1)). V jiném ohledu se o studentech se specifickými potřebami či o vyrovnávání příležitostí v tomto zákoně nehovoří.

¹⁹ „*Institucionální akreditaci se uděluje vysoké škole oprávnění samostatně vytvářet a uskutečňovat určený typ nebo určené typy studijních programů v určené oblasti nebo v určených oblastech vzdělávání*“ (Zákon č. 111/1998 Sb., § 78 (2)).

3.2 Financování zvýšených nákladů na studium neslyšících osob na veřejných vysokých školách

Základním dokumentem, jímž se řídí financování veřejných vysokých škol²⁰ v České republice, jsou Pravidla pro poskytování příspěvků a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen Pravidla). Ta jsou vydávána každoročně. Pro získávání financí na zajištění rovných podmínek umožňujících plnohodnotné zapojení neslyšících studentů a uchazečů do akademického života je zásadní především Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami (dále jen Metodický pokyn), vydávaný jako Příloha č. 3 k Pravidlům²¹.

Dle Metodického pokynu je za studenta se specifickými potřebami (SSP) považována osoba se zdravotním postižením, specifickou poruchou učení či poruchou autistického spektra. Aby bylo vysoké škole umožněno žádat o příspěvek na studenta se specifickými potřebami, je nutné jakékoli z výše uvedených znevýhodnění prokázat uznatelným dokladem (pro výčet těchto dokladů viz kap. 3.2.3).

Metodický pokyn je vydáván každoročně od roku 2012. Jeho podstata a základní kostra zůstává stejná, ovšem v dílčích oblastech došlo v průběhu let k různým změnám. Změny týkající se přímo neslyšících studentů v této práci pro srovnání uvádím.

Považuji za důležité zde zmínit situaci studentů se specifickými potřebami před rokem 2012. Šámalová (2016) uvádí, že do devadesátých let minulého století byly šance na dosažení vysokoškolského titulu v populaci velmi malé a zdárné ukončení vysoké školy se týkalo jen několika jednotlivců. Čím více však takových jednotlivců bylo, tím větší vyvíjela společnost tlak na to, aby bylo vysokoškolské vzdělání osobám s postižením zpřístupňováno. Podmínky a možnosti terciárního vzdělávání se tak začaly pomalu měnit, ovšem až do roku 2012 bylo úsilí vysokých škol v tomto směru nestandardizované. Díky Metodickému pokynu byla nastavena jistá pravidla, jimiž byly sjednoceny nepodkročitelné standardy studijních podmínek studentů se specifickými potřebami na jednotlivých veřejných vysokých školách. V Metodickém pokynu se propojuje otázka financování veřejných vysokých škol s ohledem na zajištění rovnoprávných studijních podmínek studentů se specifickými potřebami a metodika podpory těchto studentů.

²⁰ Vysoké školy v ČR se z hlediska zřizovatele dělí na veřejné, soukromé a státní (vysoké školy policejní a vojenské) (Eurydice [online]).

²¹ Jako Příloha č. 3 je Metodický pokyn vydáván od roku 2013. V roce 2012 byl vydán jako Dodatek č. 2.

K otázce financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami před rokem 2012 uvádí Horváthová a Pastieriková (2017), že bylo zajišťováno jednotlivými školami, a to především prostřednictvím rozvojových programů MŠMT ČR.

Ačkoli jsem zastáncem kulturně-lingvistického přístupu k hluchotě, v této a následující kapitole budu používat označení „studenti se sluchovým postižením“ tak, jak je definováno a používáno v Metodickém pokynu, aby nedošlo k záměně termínů a významů.

3.2.1 Kategorie studentů se specifickými potřebami

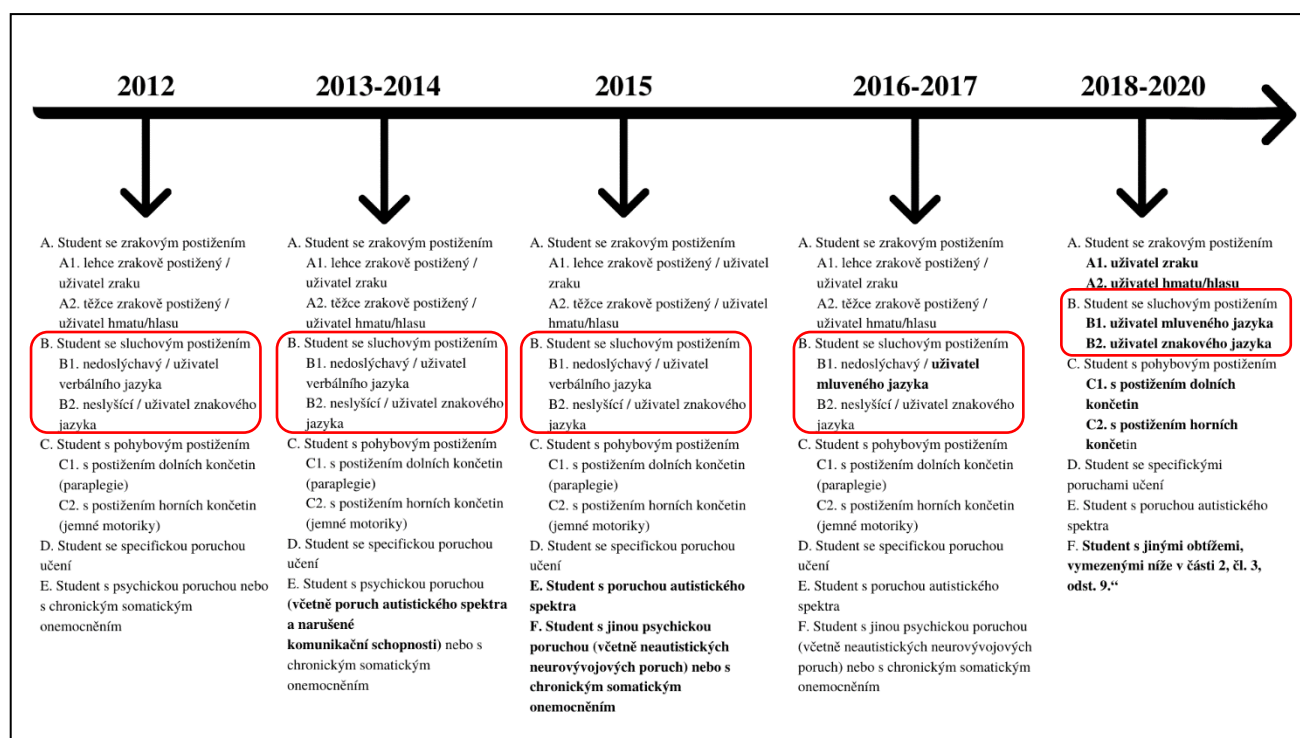
Studenti se specifickými potřebami jsou pro účely přidělování finančních příspěvků na zajištění rovnoprávných podmínek pro jejich studium na veřejných vysokých školách rozděleni do několika kategorií. Kritériem pro určení příslušnosti k jedné z kategorií je funkční princip, tzn. že rozhodující není *„samotná lékařská diagnóza, ale její praktický dopad na činnosti související se studiem konkrétního oboru/programu“* (Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami, znění 2020 – dále jen Metodický pokyn, znění 2020 – část 2, čl. 1, odst. 2). Zmíněný praktický dopad je určován funkční diagnostikou, kterou provádí odborné servisní pracoviště.

V Metodickém pokynu (znění 2020, část 2, čl. 2, srov. Obrázek 1) jsou kategorie studentů se specifickými potřebami vymezeny takto:²³

- A. *„Student se zrakovým postižením“*
 - A1. *uživatel zraku*
 - A2. *uživatel hmatu/hlasu*
- B. *Student se sluchovým postižením*
 - B1. *uživatel mluveného jazyka*
 - B2. *uživatel znakového jazyka*
- C. *Student s pohybovým postižením*
 - C1. *s postižením dolních končetin*
 - C2. *s postižením horních končetin*
- D. *Student se specifickými poruchami učení*
- E. *Student s poruchou autistického spektra*

²³ Vymezení kategorií se v průběhu let měnilo. Současnou podobu má kategorizace od roku 2018. Změny ve vymezení kategorií jsou zachyceny na Obrázku 1.

F. *Student s jinými obtížemi, vymezenými níže v části 2, čl. 3, odst. 9.“*

Obrázek 1: Změny ve vymezení kategorií studentů se specifickými potřebami v letech 2012–2020; tučně jsou vyznačeny změny oproti bezprostředně předcházejícím verzím; červeným rámečkem jsou vyznačena označení týkající se studentů se sluchovým postižením (vytvořila autorka dle jednotlivých Metodických pokynů MŠMT, znění 2012–2020)

3.2.2 Studenti se sluchovým postižením

Studenti se sluchovým postižením jsou v Metodickém pokynu řazeni do kategorií B1 a B2. Tak je tomu od roku 2012, tedy od prvního vydaného Metodického pokynu. V průběhu let se však názvy těchto kategorií proměňovaly (viz Obrázek 1).

Studenti v kategorii B1 jsou od roku 2018 definováni jako uživatelé mluveného jazyka. V letech 2012–2015 byli však studenti v této kategorii označováni jako nedoslýchaví/uživatelé verbálního jazyka. Zde bych se chtěla pozastavit u termínů *nedoslýchaví* a *verbální jazyk*.

Termín *verbální jazyk* je zde evidentně užít ve významu *mluvený jazyk*. To je však nepřesné, neboť, jak uvádí Horký (2010, s. 5), „*znakový jazyk je (...) součástí verbální složky komunikace, má všechny funkční možnosti a dovoluje tak člověku akumulovat v sobě zkušenosti předcházejících generací.*“

Dalším, řekněme, problémem je termín „nedoslýchavý“ v názvu kategorie (ten byl uváděn až do roku 2017). Hudáková (2005, s. 12) uvádí, že „*nedoslýchavý člověk je každý člověk, který má nějaké zhoršení sluchu oproti běžné populaci. Vždy se dá ale říct, že má nějaké – pro vnímání mluvené řeči – využitelné zbytky sluchu. (...) Podstatné však je, že nedoslýchavost*

lze – do větší či menší míry – kompenzovat technickými pomůckami“. Uvedení termínu nedoslýchavý v názvu této kategorie však považuji za nepřesné. Jak totiž dále uvádí Hudáková (2005, s. 12), mluvený jazyk (či jeho písemnou formu) nevyužívají jen osoby nedoslýchavé, ale také osoby postlingválně neslyšící²⁵ (ohluchlé), pro které je „*přirozené používat tento jazyk – v mluvené i psané formě – a jeho znalost si udržet*“.

V letech 2016 a 2017 byl již termín *verbální jazyk* nahrazen termínem *mluvený jazyk*, ovšem stále v názvu kategorie B1 zůstává označení studentů jako *nedoslýchavých*.

Druhou kategorií (B2) jsou studenti – uživatelé znakového jazyka. Do roku 2017 byl v názvu této kategorie také termín *neslyšící*. Předpokládám, že tím byli myšleni studenti prelingválně neslyšící, tedy ti, kteří „*se jako neslyšící narodili nebo ztratili sluch před vytvořením řeči*“ (Hudáková, 2005, s. 12). Ačkoli znakový jazyk v komunikaci většinou používají právě osoby postlingválně neslyšící (Hudáková, 2005), vždy záleží na individuálních potřebách jednotlivých osob. I proto považuji za vhodnější rozdělení, které je v Metodickém pokynu používáno od roku 2018, tedy pouze na uživatele mluveného a uživatele znakového jazyka.

V tabulce č. 1 uvádím počty studentů kategorií B1 a B2 na jednotlivých veřejných vysokých školách v ČR v letech 2013–2019 (dle Statistik Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami). Nutno podotknout, že rozložení těchto studentů mezi jednotlivými vysokými školami nebylo a není rovnoměrné (pro více informací srov. Hudáková a Holubová, 2018).

Počet studentů z kategorie B1 a B2 na veřejných vysokých školách v ČR v letech 2013-2019			
Rok	kat B1	kat B2	Celkem
2013	73	67	140
2014	90	80	170
2015	106	71	177
2016	124	63	187
2017	128	66	194
2018	132	59	191
2019	142	52	194

Tabulka 1: Počet studentů z kategorie B1 a B2 na veřejných vysokých školách v ČR v letech 2013–2019. Vytvořila autorka dle údajů od AP3SP.

²⁵ Postlingválně neslyšící je člověk, který „*ohluchl až poté, kdy si osvojil mluvenou řeč a strukturu příslušného mluveného jazyka*“ (Hudáková, 2005, s. 12).

Obecně bych chtěla ještě upozornit na přístup ke studentům s postižením v celém Metodickém pokynu. Je důležité, že je zde použit termín “student s postižením“, nikoli “postižený student“. Jak uvádí Strnadová (1998, s. 10): *„Všichni lidé mají základní potřeby biologické, poznávací, citové a další. To platí jak o lidech bez postižení, tak i s postižením. Proto mají být lidé s jakýmkoli postižením bráni především jako lidé, a teprve pak jako lidé nevidomí, lidé neslyšící, lidé s tělesným či jiným postižením“*.

3.2.3 Příspěvek na podporu financování zvýšených nákladů souvisejících se studiem studentů se specifickými potřebami

Jak již bylo uvedeno výše, dle §21 zákona o vysokých školách (Zákon č. 111/1998 Sb.) musí každá veřejná vysoká škola *„činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole.“* Na plnění těchto povinností je veřejným vysokým školám poskytován finanční příspěvek. Ten přiděluje MŠMT ČR jednotlivým veřejným vysokým školám na základě požadavku – Kvantifikace výkonů veřejných vysokých škol v oblasti studia studentů se specifickými potřebami (dále jen „požadavek“). Ten musí být vysokou školou podán do konce listopadu roku předcházejícího tomu kalendářnímu roku, ve kterém chce škola příspěvek čerpat, a musí obsahovat určité náležitosti (Metodický pokyn, část 1, čl. 2, znění 2020):

- Požadavek obsahuje *„počet studentů se specifickými potřebami v jednotlivých kategoriích a zvýšenou nákladovost studia danou kombinací konkrétní kategorie studenta se specifickými potřebami a studovaného oboru“* (Metodický pokyn, část 1, čl. 2, znění 2020).
- Součástí požadavku je dále prohlášení, že daná vysoká škola vytvořila podmínky pro zajišťování studia studentů se specifickými potřebami, a to konkrétně, že:
 - i. *„garantuje minimální technické a technologické zázemí a jeho přístupnost studentům se specifickými potřebami,*
 - ii. *je schopna garantovat poskytování služeb uspokojujících specifické potřeby studentů se specifickými potřebami,*
 - iii. *činí a trvale dodržuje základní organizační opatření (definovaná i prostřednictvím vnitřních předpisů) jednoznačně vymezující způsob zabezpečování studia SSP,*
 - iv. *zveřejňuje výstupy poskytnutých služeb tam, kde je veřejná dostupnost výstupu součástí minimálního standardu dané služby“* (Metodický pokyn, část 1, čl. 2, znění 2020).
- Vysoká škola dále uvádí *„charakteristiku a rozsah opatření zajišťovaných v souvislosti se studiem SSP“* (Metodický pokyn, část 1, čl. 2, znění 2020).

Jak bylo uvedeno výše, má-li být student evidován jako student se specifickými potřebami, je nutné jeho znevýhodnění doložit uznatelným dokumentem. Dle Metodického pokynu (část 1, čl. 2, znění 2020) se mezi takové dokumenty řadí následující:

- „*doklad o zdravotním postižení ve smyslu § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, nebo*
- *doklad o invaliditě libovolného stupně ve smyslu § 39 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, nebo*
- *průkaz osoby se zdravotním postižením libovolného stupně ve smyslu § 34 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, nebo*
- *doklad o specifické poruše učení zjištěné na základě výsledků získaných obecně dohodnutou diagnostikou specifických poruch učení, nebo*
- *doklad o poruše autistického spektra zjištěné na základě komplexního vyšetření klinickým psychologem, nebo*
- *lékařská zpráva o výsledcích odborného lékařského vyšetření v případě osob, které se nemohou prokázat doklady uvedenými výše v písm. a) až e), nebo*
- *rozhodnutí Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na VVŠ (AP3SP) v těch případech, kdy se z objektivních důvodů nemůže osoba uvedená níže v části 2, čl. 3, odst. 1–6 dočasně prokázat doklady uvedenými výše v písm. a) až c), nebo pokud nebyla uznána způsobilou pro získání těchto dokladů, přitom však AP3SP potvrdí, že dopad jejího postižení na finanční náročnost studia odpovídá vznášenému požadavku“.*

Doloží-li student jeden z výše uvedených dokladů, může být evidován (a následně uveden v požadavku) na základě provedené funkční diagnostiky (viz kapitola 3.2.1) jako student se specifickými potřebami. Zde je dobře vidět, že byl při tvorbě Metodického pokynu pravděpodobně jako výchozí používán medicínský pohled na hluchotu, který považuje sluchovou ztrátu za zdravotní postižení.

Výše příspěvku

Jak bylo uvedeno výše, součástí žádosti je, mimo jiné, počet studentů se specifickými potřebami v jednotlivých kategoriích a zvýšená nákladovost studia daná kombinací konkrétní kategorie studenta se specifickými potřebami a oblastí vzdělávání, do které spadá jím studovaný obor²⁶ Finance jsou poté rozdělovány následovně: u každé kategorie studentů se specifickými potřebami je stanovena částka, jež se u konkrétního studenta násobí koeficientem

²⁶ „*Oblasti vzdělávání jsou v souladu s přílohou k nařízení vlády č. 275/2016 Sb. o oblastech vzdělávání ve vysokém školství*“ (Metodický pokyn, část 3, znění 2020).

vyplývající z studijního oboru, k němuž je daný student přihlášen (Metodický pokyn, znění 2020.). Výše příspěvků pro studenty se sluchovým postižením i násobící koeficienty pro jednotlivé obory jsou uvedeny v Tabulce č. 2.

Kvantifikace zvýšených nákladů na studium SSP pro jednotlivé kategorie studentů				
Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
(B1) Uživatel mluveného jazyka	70 000	X	Architektura a urbanismus Biologie, ekologie a životní prostředí Doprava Ekonomické obory Elektrotechnika Energetika Farmacie Fyzika Chemie Informatika Kybernetika Lesnictví a dřevařství Matematika Potravinařství Stavebnictví Strojírenství, technologie a materiály Tělesná výchova a sport; kinantropologie Těžba a zpracování nerostných surovin Umění Vědy o zemi Zemědělství	Bezpečnostní obory Filologie Filozofie, religionistika a teologie Historické vědy Mediaální a komunikační studia Neučitelská pedagogika Politické vědy Právo Psychologie Sociální práce Sociologie Učitelství Vědy o umění a kultuře Veterinární lékařství, veterinární hygiena Všeobecné lékařství a zubní lékařství Zdravotnické obory
(B2) Uživatel znakového jazyka	150 000	X	Architektura a urbanismus Biologie, ekologie a životní prostředí Doprava Ekonomické obory Elektrotechnika Energetika Farmacie Fyzika Chemie Informatika Kybernetika Lesnictví a dřevařství Matematika Potravinařství Stavebnictví Strojírenství, technologie a materiály Tělesná výchova a sport; kinantropologie Těžba a zpracování nerostných surovin Umění Vědy o zemi Zemědělství	Bezpečnostní obory Filologie Filozofie, religionistika a teologie Historické vědy Mediaální a komunikační studia Neučitelská pedagogika Politické vědy Právo Psychologie Sociální práce Sociologie Učitelství Vědy o umění a kultuře Veterinární lékařství, veterinární hygiena Všeobecné lékařství a zubní lékařství Zdravotnické obory

Tabulka 2: Kvantifikace zvýšených nákladů na studium SSP pro jednotlivé kategorie studentů (Metodický pokyn MŠMT, znění 2020)

Částka zvýšených nákladů pro kategorii B1 (70 000,- Kč) a B2 (150 000,- Kč) byla nastavena v roce 2012 a od té doby nedošlo ke změně. Proměňovaly se však oblasti vzdělávání u jednotlivých koeficientů. Vývoj těchto změn je zachycen na Obrázku 2.²⁷

Oblasti vzdělávání pro kategorie B1 a B2			
	<u>koeficient 0,7</u>	<u>koeficient 1</u>	<u>koeficient 1,5</u>
2012	pedagogika sport	technické a přírodní vědy ekonomie zdravotnické obory	filologie právo sociologie psychologie filozofie
2013 - 2014	pedagogika sport	přírodní vědy technické vědy lékařské obory zdravotnické obory ekonomie vědy o výtvarném umění divadelní vědy	filologie práva sociologie psychologie filozofie teologie historie hudební vědy
2015 - 2017	pedagogika sport	přírodní vědy technické vědy lékařské obory veterinární obory zdravotnické obory ekonomie vědy o výtvarném umění divadelní vědy	filologie práva sociologie psychologie filozofie teologie historie hudební vědy
2018 - 2020	X	architektura a urbanismus biologie, ekologie a životní prostředí doprava ekonomické obory elektrotechnika energetika farmacie fyzika chemie informatika kybernetika lesnictví a dřevařství matematika potravinářství stavebnictví strojírenství, technologie a materiály tělesná výchova a sport; kinantropologie těžba a zpracování nerostných surovin umění vědy o zemi zemědělství	bezpečnostní obory filologie filozofie, religionistika a teologie historické vědy mediální a komunikační studia neučitelská pedagogika politické vědy právo psychologie sociální práce sociologie učitelství vědy o umění a kultuře veterinární lékařství, veterinární hygiena všeobecné lékařství a zubní lékařství zdravotnické obory

Obrázek 2: Změny oblastí vzdělávání u jednotlivých koeficientů pro kategorie B1 a B2 v letech 2012–2020; tučně jsou vyznačeny změny oproti bezprostředně předcházejícím verzím (vytvořila autorka dle jednotlivých Metodických pokynů MŠMT, znění 2012–2020)

²⁷ Oblasti studia a koeficienty jsou vždy stejné pro kategorie B1 i B2, liší se jen částka (viz tabulka č. 1)

3.3 Servisní a organizační opatření poskytovaná veřejnými vysokými školami neslyšícím studentům

V části 4, článku 4 Metodického pokynu (znění 2020) je uveden přehled servisních a organizačních opatření která jsou veřejné vysoké školy povinny poskytovat studentům v jednotlivých kategoriích (uvedených v části 2, čl. 2 Metodického pokynu) na základě jejich funkční diagnostiky. V Tabulce 3 uvádím pouze opatření, která jsou zajišťována pro studenty se sluchovým postižením (kategorie B1 a B2).

Souhrn standardizovaných servisních a organizačních opatření poskytovaných VVŠ pro jednotlivé kategorie studentů		
Opatření/ Kategorie studentů	(B1) uživatel mluveného jazyka	(B2) uživatel znakového jazyka
Přepisovatelský / zapisovatelský servis	Simultánní přepis Obsahový zápis	Simultánní přepis Obsahový zápis
Tlumočnický servis		Znakový jazyk
Individuální výuka	ano	ano
Studijní asistence	ano	ano
Časová kompenzace	ano	ano

Tabulka 3: *Souhrn standardizovaných servisních a organizačních opatření poskytovaných VVŠ pro kategorie studentů B1 a B2 (Metodický pokyn MŠMT, znění 2020)*

Důležité je však podotknout, že při zajišťování servisních opatření pro jednotlivé studenty je vždy třeba přihlížet k výsledkům funkční diagnostiky, a tedy k individuálním potřebám studentů. Metodický pokyn (znění 2020, část 4, čl. 3) uvádí, že „*pokud funkční diagnostika prokáže nezbytnost dalších opatření, která standard překračují, očekává se, že VVŠ učiní nezbytné kroky k tomu, aby i taková opatření zajistila*“.

Jednotlivá servisní a organizační opatření poskytovaná studentům v kategoriích B1 a B2 se v čase měnila (viz Obrázek 3).

Změny v servisních a organizačních opatřeních poskytovaných studentům v kategoriích B1 a B2

	kategorie B1	kategorie B2
2012 - 2015	simultánní vizualizační zápis vizualizace pomocí artikulačního tlumočení individuální výuka - příležitostná studijní asistence - jednorázová/příležitostná režijní opatření časová kompenzace	zpřístupnění studijní literatury prostřednictvím EEDII a EVD simultánní vizualizační zápis obsahový zápis vizualizace pomocí znakové češtiny tlumočení do znakového jazyka individuální výuka - příležitostná/přechodná/soustavná studijní asistence - jednorázová/příležitostná osobní asistence - příležitostná režijní opatření časová kompenzace
2016 - 2017	simultánní přepis vizualizace pomocí artikulačního tlumočení individuální výuka - příležitostná studijní asistence - jednorázová/příležitostná režijní opatření časová kompenzace	zpřístupnění studijní literatury prostřednictvím EEDII a EVD simultánní přepis obsahový zápis vizualizace pomocí znakové češtiny tlumočení do znakového jazyka individuální výuka - příležitostná/přechodná/soustavná studijní asistence - jednorázová/příležitostná osobní asistence - příležitostná režijní opatření časová kompenzace
2018 - 2020	simultánní přepis obsahový zápis individuální výuka studijní asistence časová kompenzace	simultánní přepis obsahový zápis tlumočnický servis individuální výuka studijní asistence časová kompenzace

Obrázek 3: Změny v servisních a organizačních opatřeních garantovaných studentům v kategoriích B1 a B2 v letech 2012–2020; tučně jsou vyznačeny změny oproti bezprostředně předcházejícím verzím (vytvořila autorka dle jednotlivých Metodických pokynů, znění 2012–2020)

Zde považuji za důležité upozornit, že až do roku 2017 bylo jedním z opatření pro studenty kategorie B2 tlumočení do znakového jazyka. Tento termín však není přesný, jelikož tlumočení probíhá oběma směry, tj. z mluveného do znakového jazyka a obráceně i ze znakového do mluveného jazyka. Jedná se tedy o tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem.

3.3.1 Přepisovatelský servis

Přepisovatelský servis je realizován prostřednictvím simultánního přepisu, což je „převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase“ (Metodický pokyn, část 4, čl. 6, znění 2020). Díky tomu může student se sluchovým postižením (ovládající psanou češtinu) přijímat informace od řečníka v jemu přístupné formě. Výsledek přepisu není nijak upravován ani uchováván, slouží tedy pouze pro zprostředkování informací v daný okamžik (Metodický pokyn, znění 2020).

Podle zákona o komunikačních systémech neslyšících a nedoslýchavých osob (Zákon č. 384/2008 Sb.) je převod mluvené řeči do písemné podoby jedním z komunikačních systémů neslyšících osob.²⁹

3.3.2 Zapisovatelský servis

Výstupem zapisovatelského servisu bývá obsahový zápis. Dle Metodického pokynu (znění 2020) se jedná o převod mluvené řeči do psané podoby, ve kterém jde především o zaznamenání obsahu sdělení. Na rozdíl od přepisu je u obsahového zápisu předpokládána archivace, jelikož má sloužit jako studijní materiál (Metodický pokyn, znění 2020, část 4, čl. 5)

V praxi vypadá tento servis tak, že pověřená osoba pořizuje během výuky studijní zápisky, které následně poskytne studentovi (případně studentům) se sluchovým postižením, jenž se během výuky soustředí především na tlumočníka, přepis, popř. odezírání, a je pro něj tedy náročné (někdy i nemožné) si poznámky z hodiny dělat sám. Tato služba je poskytována studentům z kategorie B1 i B2 podle Metodického pokynu.

3.3.3 Tlumočnický servis

Dalším ze servisních opatření poskytovaných studentům se sluchovým postižením je tlumočení. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka definuje tlumočení jako „*převod sdělení mezi dvěma jazyky, který probíhá v reálném čase a následuje prakticky ihned po originální promluvě, která má být tlumočena*“ (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. [online]). Čeňková (2008, s. 11) k tomu dodává, že se „*převod uskutečňuje v komunikativně pragmatické rovině, tlumočnick musí předat záměr (intenci) řečníka, zachovat smysl sdělení a dosáhnout stejného efektu (cíle komunikace)*“. Takový převod se může týkat jak jazyků mluvených, tak i jazyků znakových.

Tlumočení mezi českým jazykem a českým znakovým jazykem je v Metodickém pokynu uvedeno pouze u studentů řazených do kategorie B2.

3.3.4 Individuální výuka

Individuální výukou je v určitých případech zajišťována „*smyslová nebo fyzická přístupnost výuky studentům se specifickými potřebami. Může jít jak o výuku poskytovanou samostatně jedinému studentovi, tak o výuku v malých skupinách studentů s týmiž specifickými potřebami, resp. týmiž pracovními metodami*“ (Metodický pokyn, znění 2020, část 4, čl. 5).

²⁹ Přímo v zákoně je tento komunikační systém uveden pod pojmem „*písemný záznam mluvené řeči*“ (Zákon č. 284/2008 Sb., § 6 (5)).

V případě studentů se sluchovým postižením je, podle Metodického pokynu, toto opatření využíváno především u předmětů, jejichž povaha a forma výuky neumožňuje využití jiných potřebných opatření (např. kvůli studijnímu prostředí, tempu výuky, využití několika zdrojů informací). Individuální výuka je poskytována studentům z kategorie B1 i B2.

3.3.5 Studijní asistence

Studijní asistence má kompenzovat „omezení studenta se specifickými potřebami během výuky, při práci se studijními materiály nebo při výzkumu a při práci s technologiemi nutnými k plnění studijních úkolů“ (Metodický pokyn, znění 2020, část 4, čl. 5).

Forma studijní asistence se u konkrétních studentů liší a je určována na základě funkční diagnostiky. U studentů se sluchovým postižením se v případě studijní asistence jedná především o „technickou pomoc při orientaci v neznámém dokumentu s netriviální strukturou (...), formální jazykovou redakci (...) a asistenci při sportovních aktivitách v rámci výuky“ (Metodický pokyn, znění 2020, část 4, čl. 5). Tato služba je poskytována studentům řazeným do kategorie B1 i B2.

3.3.6 Časová kompenzace

Časovou kompenzací se rozumí „opatření, jímž je studentovi poskytována na konkrétní studijní aktivitu časová lhůta delší, než je pro tentýž účel standardní, a to v přímé závislosti na jeho specifických potřebách a povaze úkolu, který má být splněn“ (Metodický pokyn, znění 2020, část 4, čl. 5).

Studentům se sluchovým postižením je časové navýšení poskytováno především „při práci s psaným textem nebo při práci s videodokumenty ve znakovém jazyce“ (Metodický pokyn, znění 2020, část 4, čl. 5). Možnost využití časové kompenzace mají studenti z kategorie B1 i B2.

3.4 Organizace podpory neslyšících studentů

Uplatňování opatření uvedených v Metodickém pokynu je řízeno jednotlivými vysokými školami, případně centry pro podporu studentů se specifickými potřebami zřízenými při těchto školách.

Ještě, než však přejdu k samotnému výzkumnému šetření prováděnému v rámci této práce, považuji za důležité zde zmínit Asociaci poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách (AP3SP). Jedná se o neziskovou organizaci, náplní jejíž činnosti je:

- „*napomáhat rozvoji a zvyšování kvality profesionálních služeb poskytovaných:*
 - *studentům se specifickými potřebami na vysokých školách;*
 - *ostatním členům akademické obce se specifickými potřebami;*
- *dbát na dodržování standardu kvality poskytovaných služeb cílové skupině*
- *podporovat koncept rovného přístupu ke vzdělávání“ (Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách [online]).*

4 Situace ve vybraných státech Evropy

4.1 Design výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat podmínky vysokoškolského studia neslyšících studentů ve vybraných evropských zemích a srovnat je s podmínkami v České republice.

Mapování situace v jednotlivých státech jsem se rozhodla provést formou elektronického dotazníku (plné znění v Příloze č. 1) a obsahovou analýzou relevantních dokumentů legislativní a procesní povahy platných v daném státě. Jazykem dotazníku i veškeré komunikace s respondenty byla angličtina. Výzkumné šetření probíhalo v době od 27. 6. 2020 do 27. 7. 2020.

Dotazník jsem nejprve chtěla vytvořit v programu Microsoft Word a měl obsahovat jen otevřené otázky. Po konzultaci s vedoucí práce jsem se však rozhodla využít volně dostupný program Survio, který je uživatelsky mnohem přívětivější. Také jsem změnila celkovou koncepci dotazníku, takže ve výsledku obsahoval především uzavřené otázky s výběrem z několika možných odpovědí; pouze několik doplňujících otázek bylo otevřených. Tento krok podle mého mínění usnadnil a zrychlil práci s dotazníkem respondentům a mně zároveň umožnil jeho efektivnější administraci, analýzu a vyhodnocování.

Dotazník byl rozdělen do několika částí, resp. tematických okruhů:

- Identifikační údaje respondenta
- Neslyšící studenti – jejich počet a obory studia v dané zemi v akademickém roce 2019/2020
- Národní legislativa vztahující se k vysokoškolskému studiu neslyšících studentů
- Možnosti financování veřejných vysokých škol za účelem vytvoření rovnoprávných podmínek pro neslyšící studenty
- Podpůrná opatření poskytovaná neslyšícím studentům v dané zemi
- Organizace podpory neslyšících studentů

Ke každé části se vztahovalo několik otázek, prostřednictvím kterých jsem se snažila zjistit, jaké jsou podmínky pro studium neslyšících studentů v jednotlivých státech, popř. na konkrétních univerzitách. Tyto tematické okruhy byly výchozí pro analýzu dat v následujících podkapitolách.

V dotazníku byli pod pojmem *neslyšící studenti* zahrnuti obecně studenti s jakoukoli sluchovou ztrátou, bez ohledu na jejich preferovaný komunikační prostředek či využívání různých technických pomůcek.

Dotazník (resp. e-mail s prosbou o vyplnění dotazníku) jsem rozeslala 23 odborníkům působícím v oblasti Deaf studies na 23 univerzitách v 23 státech Evropy. V Každém státě jsem oslovila jednoho odborníka. Kontakty na konkrétní osoby mi laskavě poskytla vedoucí mé práce. Po odeslání e-mailů jednotlivým respondentům jsem obdržela vyplněné dotazníky od respondentek z Islandu, Ruska a Švédska a příslib spolupráce od respondentky z Bulharska. Respondentky z Rakouska a Norska mě odkázaly na jiné osoby zabývající se Deaf studies, kterým jsem tedy následně dotazník přeposlala, ovšem zůstal bez odezvy. Respondentka z Nizozemí mou prosbu sama předala kolegyni, která je prý pro vyplnění dotazníku povolanejší. Bohužel jsem se ani zde nedočkala odpovědi.

Ostatním respondentům, kteří na můj e-mail nereagovali, jsem poslala prosbu o spolupráci na výzkumném šetření znovu. V reakci na tuto zprávu se mi vrátil vyplněný dotazník od respondentů z Irska a Polska. Také jsem obdržela slíbené informace od respondentky z Bulharska, která nevyplnila dotazník, ale popsala mi situaci neslyšících studentů přímo v e-mailu.

Celkově se mi tedy podařilo získat data od respondentek ze 6 států – z Bulharska, Irska, Islandu, Polska, Ruska a Švédska (viz tabulka č. 4). Popisu situace v těchto zemích na základě získaných dat budou věnované následující podkapitoly.

Stát	Odpověď	Stát	Odpověď
Bulharsko	✓	Portugalsko	×
Estonsko	×	Rakousko	×
Finsko	×	Rusko	✓
Francie	×	Řecko	×
Chorvatsko	×	Slovensko	×
Irsko	✓	Slovinsko	×
Island	✓	Španělsko	×
Itálie	×	Švédsko	✓
Německo	×	Švýcarsko	×
Nizozemí	×	Ukrajina	×
Norsko	×	Velká Británie	×
Polsko	✓		

Tabulka 4: Dotazníky rozeslané v rámci výzkumného šetření a jejich návratnost

4.2 Bulharsko

Bulharsko je stát nacházející se na Balkánském poloostrově. Až do roku 1946, kdy došlo k vytvoření lidové republiky s vládou komunistické strany, bylo Bulharsko knížectvím (Rychlík, 2016). V roce 1989 došlo ke změně režimu a nyní je Bulharsko parlamentní republikou (Rychlík, 2016). Dle statistik z roku 2019 žije v Bulharsku přibližně 6,9 milionů obyvatel (*Population and Demographic Processes in 2019* [online]), přičemž HDP na obyvatele činí 24 561,2 USD (Světová banka [online]).

Respondentka z Bulharska působí na New Bulgarian University v Sofii. Zabývá se oborem Deaf studies a je praktikující tlumočnicí znakového jazyka. Respondentka nevyplnila dotazník, ale popsala situaci v Bulharsku vlastními slovy v e-mailu.

Dle respondentky v Bulharsku neexistují jednotné statistiky uvádějící počet neslyšících osob, a tedy ani počet neslyšících studentů. Z ostatních informací od respondentky však vyplývá, že neslyšící studenti vysokých škol v Bulharsku existují, k jejich počtu a oborům, které studují, se nedokázala vyjádřit.

4.2.1 Národní legislativa

Zajištění podmínek pro rovnoprávné studium neslyšících studentů vysokých škol je v Bulharsku zakotveno v legislativních dokumentech týkajících se obecně osob se zdravotním postižením.

V současné době dle respondentky Ministerstvo školství připravuje *Zákon o znakovém jazyce*, ve kterém by měl být bulharský znakový jazyk uznán jako „opravdový“ jazyk (*real language*) a kde by mělo být zakotveno jeho začlenění do vzdělávání neslyšících studentů. Jak přesně bude tato snaha vypadat a co konkrétně bude zákon obsahovat, respondentka nepopisuje.

4.2.2 Financování

K otázce financování studia neslyšících studentů se respondentka nijak nevyjádřila.

4.2.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

Respondentka nehovoří o legislativním dokumentu, který by zahrnoval seznam opatření a služeb poskytovaných neslyšícím studentům na bulharských vysokých školách.

4.2.4 Organizace podpory neslyšících studentů

Dle respondentky není na žádné univerzitě v Bulharsku centrum či oddělení, které by se zaměřovalo na zajišťování adekvátních studijních podmínek pro neslyšící studenty. Obecně je

prý v Bulharsku nedostatek „profesionálů zabývajících se neslyšícími studenty“, což se týká i tlumočnicků znakového jazyka.

Podpora neslyšících studentů je prý většinou organizována právě samotnými neslyšícími studenty či jejich rodinami.

Respondentka dále uvádí, že nedávno zavedla nevládní organizaci s názvem Foundation Deaf Studies Institute. Bohužel respondentka k této organizaci neuvádí podrobnější informace, ani odkaz na webové stránky, a mně se nepodařilo tuto organizaci na internetu vyhledat.

4.3 Irsko

Irsko je ostrovní stát v západní Evropě, který byl ještě na začátku 20. století součástí Velké Británie. V roce 1922 však získalo Irsko nezávislost a byl vyhlášen Svobodný Irský stát. Ten byl roku 1949 ustanoven republikou a přejmenován na Irskou republiku (Moody a Martin, 2012). Dle statistik z roku 2019 žije v Irsku přibližně 4,9 milionů obyvatel (Central Statistics Office [online]) a HDP na jednoho obyvatele činí 88 240,9 USD (Světová banka [online]).

Respondentka z Irska je profesorkou na Fakultě lingvistiky, řeči a komunikačních věd na Trinity College v Dublinu, kde se zabývá oborem Deaf studies a irským znakovým jazykem jako takovým. Respondentka uvádí, že není obeznámena s počtem neslyšících studentů ať již v celé zemi, nebo na univerzitě, kde působí.

4.3.1 Národní legislativa

K otázce národní legislativy uvádí respondentka dva důležité zákony: zákon o irském znakovém jazyce (Irish Sign Language Act) z roku 2017 a zákon o rovném postavení (Equal Status Act) z roku 2000, jehož aktuální podoba pochází z roku 2016.

Respondentka udává, že dle národní legislativy mají mít neslyšící studenti právo na tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem ve vysokoškolském vzdělávání a na rovné příležitosti ve vysokoškolském vzdělávání. O rovných příležitostech ve vzdělávání hovoří již zmiňovaný zákon o rovném postavení, který zakazuje diskriminaci na základě zdravotního postižení, a to i v oblasti vzdělávání (Equal Status Act, 2000, § 4 a 7). Právo na vysokoškolské vzdělání s využitím tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem jsem však v žádném z výše zmíněných zákonů nenašla.

4.3.2 Financování

V Irsku existuje Fond pro studenty se zdravotním postižením (Fund for Students with Disabilities), který je spravován organizací HEA (Higher Education Authority). Prostředky

z tohoto Fondu jsou určeny na podporu studentů se specifickými potřebami tak, aby se mohli plně zapojit do studia vybraného oboru (Higher Education Authority [online]).

Respondentka uvádí, že prostředky z tohoto Fondu jsou přidělovány jednotlivým univerzitám podle počtu studentů, kteří se zaregistrují v centru nebo na oddělení pro podporu studentů se specifickými potřebami na konkrétní univerzitě.

4.3.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

Z odpovědi respondentky vyplývá, že žádný legislativní dokument neobsahuje seznam služeb či opatření poskytovaných neslyšícím studentům během jejich studia. Pokud má student zájem o nějaké podpůrné opatření, musí se spojit s centrem či oddělením zajišťujícím podporu studentů se specifickými potřebami na dané vysoké škole a domluvit se s nimi dle svých individuálních potřeb.

Podpůrná opatření jsou studentům poskytována během přijímacích zkoušek, výuky, atestací a oficiálních akcí pořádaných danou vysokou školou.

Mimo to mají studenti možnost získat různé technické pomůcky, které jsou placené státem.

4.3.4 Organizace podpory neslyšících studentů

Podpora neslyšících studentů je v Irsku organizována jednotlivými vysokými školami. Vedle toho zde existuje organizace AHEAD (soudě dle informací na webových stránkách není možné tento název rozepsat do jednotlivých slov, nejedná se o zkratku), která se snaží o vytváření „inkluzivního prostředí ve vzdělávání“ (*working to create inclusive environments in education*). Ta poskytuje podporu a informace jednotlivým univerzitám, učitelům, studentům i absolventům a komunikuje s vládou ohledně potřebných témat. Zároveň provádí celostátní výzkumy týkající se „inkluze studentů se zdravotním postižením“ (AHEAD [online]).

4.4 Island

Island je ostrovní stát ležící severozápadně od pevninské Evropy. V minulosti byl Island pod nadvládou Dánska; autonomii získal v roce 1918, kdy s Dánskem podepsal smlouvu o personální unii.³⁵ Ta trvala až do roku 1944, kdy byl Island vyhlášen republikou a smlouva o unii s Dánskem byla vypovězena (Kadečková, 2001). V roce 2019 žilo na Islandu přibližně 362

³⁵ „Dánsko si ponechalo ve své pravomoci pouze záležitosti, týkající se koruny, dále zahraniční styky, až do odvolání ochranu islandských vod a institut Nejvyššího soudu, dokud si Islandané nezřídí vlastní“ (Kadečková, 2001, s. 224).

tisíc obyvatel (Islandský statistický úřad.[online]). HDP na jednoho obyvatele činí dle údajů z roku 2019 60 061,4 USD (Světová banka. [online]).

Respondentka z Islandu působí jako vyučující islandského znakového jazyka na University of Iceland a zároveň je součástí zaměstnaneckého týmu Komunikačního centra pro neslyšící a nedoslýchavé v Reykjavíku.

Respondentka neuvádí počet neslyšících studentů v zemi, ovšem udává, že na univerzitě, kde pracuje, tj. University of Iceland v Reykjavíku, studuje momentálně jeden neslyšící student. Dle respondentky na Islandu neslyšící studenti nejvíce studují obory související se vzděláváním.

4.4.1 Národní legislativa

Respondentka uvádí, že dle islandské legislativy mají neslyšící studenti nárok na vysokoškolské vzdělání, na vysokoškolské vzdělání prostřednictvím znakového jazyka, na tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem ve vysokoškolském vzdělávání a na rovné příležitosti ve vysokoškolském vzdělávání.

Respondentka neudává konkrétní legislativní dokumenty, ovšem po vlastním bádání jsem dospěla ke dvěma, dle mého názoru podstatným, zákonům: k zákonu o vyšším vzdělávání z roku 2006 a k zákonu o postavení islandského jazyka a islandského znakového jazyka z roku 2011. Nutno však podotknout, že ani v jednom z těchto zákonů jsem nenašla zakotvená práva uvedená v předchozím odstavci. Pouze v zákoně o postavení islandského jazyka a islandského znakového jazyka je v čl. 5 uvedeno, že „*islandský stát a místní vlády [mají] prosazovat rozvoj, studium, výuku a šíření islandského znakového jazyka a jinak podporovat kulturu a vzdělávání neslyšících a hluchoslepých osob.*“³⁸ Konkrétně o vysokoškolském vzdělávání zde však zmínka není.

4.4.2 Financování

Veřejné vysoké školy získávají od vlády příspěvky na podporu neslyšících studentů. Respondentka u této informace odkazuje na zákon o veřejných vysokých školách z roku 2008. Informace jsem o přidělování příspěvků na podporu neslyšících studentů jsem v něm však po jeho prostudování nenašla. Jediná zmínka o financích, která by se dala vztahovat k neslyšícím

³⁸ Původní text: „*The Icelandic state and local governments shall promote the development, studying, teaching and spread of Icelandic sign language, and shall otherwise support culture, schooling and education for the deaf, the hearing impaired and the deaf blind*“ (Act on the Status of the Icelandic language and Icelandic Sign Language, čl. 5). Přeložila autorka.

studentům, se týká obecně studentů s postižením, kterým může být snížen registrační poplatek (Law on public universities, kap. 8, čl. 24).

4.4.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

Dle respondentky existuje v legislativních dokumentech seznam „služeb a podpůrných opatření“ poskytovaných neslyšícím studentům. Ten obsahuje tlumočení, simultánní přepis, zápis, studijní asistenci a časovou kompenzaci. Studenti navíc mají možnost získat zdarma některé technické pomůcky. Jako zdrojový legislativní dokument pro tato tvrzení uvádí respondentka zákon o postavení islandského jazyka a islandského znakového jazyka. Po prozkoumání daného zákona jsem v něm však takový seznam nenašla.

Využít těchto služeb mohou neslyšící studenti během přijímacích zkoušek, výuky, atestací a oficiálních akcí pořádaných danou vysokou školou.

4.4.4 Organizace podpory neslyšících studentů

Zodpovědnost za organizaci podpory neslyšících studentů mají jednotlivé univerzity, popř. jejich konkrétní oddělení. V případě potřeby mají studenti také možnost se obrátit na Islandskou asociaci neslyšících, která bojuje za práva neslyšících.

4.5 Polsko

Polsko je stát nacházející se ve Střední Evropě. V období mezi světovými válkami byla v Polsku zavedena vojenská diktatura. Během druhé světové války bylo Polsko okupováno Německem a Sovětským svazem. Po roce 1945 bylo součástí východního bloku a vládl zde komunistický režim, který padl až v roce 1989 (Friedl a kol., 2017). Dle statistik žilo v roce 2019 v Polsku přibližně 38,3 milionů obyvatel ([Statistics Poland \[online\]](#)). HDP na obyvatele činilo 34 217,7 USD (Světová banka. [online]).

Respondentka z Polska působí na University of Warsaw, konkrétně na Fakultě polských studií. Působí v oblasti podpory neslyšícím studentům i jejich učitelům – např. zajišťuje tlumočení. Sama je neslyšící.

Respondentka uvádí, že v roce 2018 studovalo na vysokých školách v Polsku 1 568 neslyšících studentů. Dle informací, které respondentka získala přímo od studentů, se nejvíce zabývají businesssem a managementem, obory Deaf studies a historií či filozofií.

4.5.1 Národní legislativa

V části dotazníku týkající se národní legislativy respondentka uvedla, že se na ni mám obrátit přímo v e-mailu, aby mi mohla situaci v Polsku popsat detailně. Učinila jsem tak, ovšem

nedostala jsem zpět žádnou odpověď, a informace o národní legislativě se mi tedy nepodařilo získat.

4.5.2 Financování

Respondentka uvádí, že dle Nařízení ministra vědy a vysokého školství ze dne 25. září 2018 o způsobu přidělování finančních prostředků univerzitám na příspěvky pro studenty a na úkoly související se zajištěním podmínek plné účasti zdravotně postižených osob na procesu přijímání ke studiu na doktorských školách a na vzdělávání na univerzitě a na doktorských školách nebo na provádění výzkumné činnosti³⁹ mají vysoké školy možnost získat od státu příspěvek na zajištění rovných podmínek pro studenty se zdravotním postižením. Finance jsou jednotlivým vysokým školám přidělovány na základě počtu studentů se zdravotním postižením.

4.5.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

Respondentka udává, že žádný z legislativních dokumentů neobsahuje seznam podpůrných opatření, která by měla být poskytována neslyšícím studentům. Každá univerzita si tato opatření volí a zajišťuje sama tak, jak uzná za vhodné.

Respondentka dále uvádí, že mají studenti možnost získat technické pomůcky, které jsou placené univerzitou. Nedodává však, zda je tomu tak vždy a na všech univerzitách, nebo jen v nějakých případech.

4.5.4 Organizace podpory neslyšících studentů

Organizace podpory neslyšících studentů závisí na jednotlivých univerzitách, kromě již zmiňovaného financování není řízena státem.

V Polsku neexistuje žádná organizace specializující se přímo na neslyšící studenty. Respondentka však uvádí, že v individuálních případech mají studenti možnost se obrátit na Institut pro záležitosti neslyšících. Ten se zabývá šířením osvěty o neslyšících, výzkumem komunity neslyšících i znakového jazyka a pomocí neslyšícím osobám. Institut byl založen přímo respondentkou (Instytut Spraw Głuchych [online]).

³⁹ Původní název: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 roku w sprawie sposobu podziału dla uczelni środków finansowych na świadczenia dla studentów oraz na zadania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej.

4.6 Rusko

Ruská federace se nachází na území Evropy i Asie. Od roku 1922 bylo Rusko součástí Sovětského svazu. Ten se roku 1991 rozpadl na Ruskou federaci a 14 dalších postsovětských republik (Vydra a kol., 2017). Dle statistik z roku 2020 je počet obyvatel v Rusku přibližně 146,7 milionů (Federální statistická služba [online]). HDP činí 29 181,4 USD na obyvatele (Světová banka [online]).

Respondentka z Ruska působí na Moscow State Linguistic University, konkrétně na Fakultě anglického jazyka v oddělení anglické stylistiky, jehož součástí je také program pro tlumočnický ruského znakového jazyka. Kromě výše uvedeného je také ředitelkou Centra pro Deaf studies a dvojazyčné vzdělávání, které se, dle jejích slov, zabývá výukou ruského znakového jazyka a lingvistickými výzkumy.

Respondentka uvádí, že nezná přesný počet neslyšících studentů. Nejvíce však prý studují umění, vzdělávání, IT, matematiku a sociální studia.

4.6.1 Národní legislativa

Jako zásadní legislativní dokument pro neslyšící studenty uvádí Respondentka Federální zákon ze dne 30. prosince 2012 č. 296 – Φ3 o změně článků 14 a 19 federálního zákona o sociální ochraně osob se zdravotním postižením v Ruské federaci. Tento, ani jiné zákony, však neslyšícím studentům negarantují žádnou z možností uvedených v dotazníku, tj. nárok na vysokoškolské vzdělání, na vysokoškolské vzdělání prostřednictvím znakového jazyka, na tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem ve vysokoškolském vzdělávání a na rovné příležitosti ve vysokoškolském vzdělávání.

4.6.2 Financování

Co se týče financování, nedostávají veřejné vysoké školy v Rusku od státu žádné příspěvky na vytváření rovnoprávných podmínek pro neslyšící studenty.

4.6.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

Dle respondentky neexistuje v žádném legislativním dokumentu seznam služeb či podpůrných opatření, která by měla být poskytována neslyšícím studentům. Konkrétní opatření prý vždy záleží na konkrétní vysoké škole.

Navzdory tomuto tvrzení ovšem respondentka uvádí, že jsou studentům poskytována tato opatření: tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem, zápis, studijní asistence, technické pomůcky. Zároveň respondentka udává, že tato opatření mohou studenti využívat během

přijímacích zkoušek, výuky, atestací a oficiálních událostí pořádaných danou vysokou školou. Jak bylo řečeno výše, neexistuje žádný sjednocený seznam podpůrných opatření, proto se domnívám, že respondentka vycházela ze zkušeností na univerzitě, kde je zaměstnána.

4.6.4 Organizace podpory neslyšících studentů

V Rusku mají organizaci podpory neslyšících studentů na starosti jednotlivé vysoké školy či jejich konkrétní oddělení. V této problematice se také angažuje **Ruská asociace tlumočnicků znakových jazyků**.

Kromě Asociace tlumočnicků znakových jazyků se podporou neslyšících studentů zabývá také **Celoruská společnost neslyšících** (VOG), která hájí práva neslyšících.

4.7 Švédsko

Švédsko je království nacházející se na Skandinávském poloostrově. Na rozdíl od ostatních zemí zahrnutých do výzkumu, nedošlo ve Švédsku v minulém století ke změně politického režimu, ani státního zřízení. Švédsko také zůstalo neutrální jak v obou světových válkách, tak i v pozdější Studené válce (Budil, 2017). Statistiky z roku 2020 uvádí, že počet obyvatel Švédska dosahuje přibližně 10,3 milionu (Statistics Sweden [online]), přičemž HDP na obyvatele činilo v roce 2019 55 814,5 USD (Světová banka. [online]).

Respondentka ze Švédska je neslyšící profesorka působící na Stockholm University v oddělení lingvistiky. Zabývá se výzkumem znakových jazyků a korpusovou lingvistikou znakových jazyků. Zároveň má mnohaleté zkušenosti jako tlumočnice.

Respondentka ze Švédska uvádí přesný počet neslyšících studentů. V roce 2019 studovalo na švédských vysokých školách celkem 117 neslyšících studentů (z toho 81 žen a 36 mužů). Nejvíce jich bylo přihlášeno na obory vzdělávání, Deaf studies a obory zabývající se lingvistikou a lingvistikou znakových jazyků.

4.7.1 Národní legislativa

V otázkách týkajících se národní legislativy odkazuje respondentka na **Jazykový zákon** z roku 2009. Respondentka uvádí, že neslyšící studenti mají garantováno právo na vysokoškolské vzdělání, na vysokoškolské vzdělání ve znakovém jazyce a na tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem ve vysokoškolském vzdělávání.

4.7.2 Financování

Veřejné vysoké školy ve Švédsku získávají od státu příspěvky na vytváření rovnoprávných podmínek pro neslyšící studenty. Výše příspěvku se odvíjí od počtu neslyšících studentů.

4.7.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

V národní legislativě existuje dle respondentky seznam podpůrných opatření poskytovaných na vysokých školách neslyšícím studentům. Je zde zahrnuto tlumočení mezi mluveným a znakovým jazykem, simultánní přepis, zápis, časová kompenzace, studijní asistence. Tato opatření mohou využívat všichni neslyšící studenti, a to během přijímacích zkoušek, výuky, oficiálních událostí pořádaných danou vysokou školou a během exkurzí. Dle respondentky nemohou studenti tato opatření využít při atestacích. Respondentka navíc neuvádí odkaz na konkrétní zákon či dokument, ve kterém je možné seznam těchto opatření nalézt.

4.7.4 Organizace podpory neslyšících studentů

Na organizaci podpory neslyšících studentů se podílí stát i jednotlivé univerzity. Existuje zde **Švédský koncil pro vyšší vzdělávání**, který se stará o financování vysokých škol. Ten se zároveň angažuje ve vytváření rovných příležitostí pro studenty se zdravotním postižením. Příkladem takové aktivity může být např. vydání publikace „En högskola för alla“, tedy „Univerzita pro všechny“. V té je uvedeno 60 příkladů dobré praxe týkajících se začleňování studentů se zdravotním postižením do vysokoškolského vzdělávání a vytváření rovných příležitostí pro tyto studenty (Universitets-och högskolerådet [online]).

4.8 Shrnutí

V této kapitole bych se chtěla pokusit shrnout výsledky získané výzkumným šetřením. Jelikož se výzkumu zúčastnilo o dost méně respondentů, než jsem očekávala, nejsou výsledky moc rozsáhlé.

Jelikož většina respondentů z různých důvodů neuvádí počet neslyšících studentů v jejich zemi, nemohou soudit, zda se míra vyrovnávání příležitostí na vysokých školách nějakým způsobem odvíjí právě od počtu neslyšících studentů či zda se počet neslyšících studentů odvíjí od míry vyrovnávání příležitostí pro jejich vysokoškolské studium.

4.8.1 Národní legislativa

Všechny státy účastníci se výzkumu podepsaly Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, a mělo by v nich tedy být zajištěno právo na obecné terciární vzdělávání i pro neslyšící osoby. Soudě dle získaných dat týkajících se národní legislativy jednotlivých států se dá říct, že v České republice, Irsku, Švédsku a na Islandu toto právo v národní legislativě zakotveno je. V ruské legislativě dle respondentky toto právo zakotveno není, ovšem dle dat z vyplněného dotazníku je evidentní, že neslyšící studenti mají v Rusku možnost studovat vysokou školu. Od respondentek z Bulharska a Polska se mi tyto informace získat nepodařilo.

V České republice a na Islandu garantují legislativní dokumenty neslyšícím osobám právo na vysokoškolské vzdělání, na vysokoškolské vzdělání prostřednictvím znakového jazyka, na tlumočení ve vysokoškolském vzdělávání a na rovné příležitosti ve vysokoškolském vzdělávání.

Ve Švédsku mají dle tamější respondentky neslyšící osoby právo na výše zmíněné, kromě práva na rovné příležitosti ve vysokoškolském vzdělávání. V Irské legislativě je zakotveno právo na tlumočení ve vysokoškolském vzdělávání a na rovné příležitosti ve vysokoškolském vzdělávání.

V Rusku dle respondentky nejsou neslyšícím osobám garantována žádná z výše uvedených práv a o Bulharsku jsem tyto informace od respondentky nezískala. Od respondentky z Polska se mi taktéž nepodařilo informace o národní legislativě získat.

Celkově by se tedy dalo říct, že co se týče legislativy, patří Česká republika mezi státy, kde by měli mít neslyšící studenti vhodně uzpůsobené podmínky pro vysokoškolské studium. Na podobnou úroveň bychom mohli ze zkoumaných států zařadit Island.

4.8.2 Financování

V České republice, v Irsku, v Polsku a ve Švédsku mají vysoké školy možnost získat od státu „příspěvek na vyrovnávání příležitostí pro neslyšící studenty“, přičemž výše příspěvku se vždy odvíjí od počtu těchto studentů na jednotlivých vysokých školách.

Na Islandu mají vysoké školy též možnost získat od státu finanční příspěvek, ovšem respondentka neuvádí metodiku určování výše příspěvku.

V Rusku vysoké školy možnost získání příspěvku nemají a ohledně Bulharska nemám od respondentky k tomuto tématu žádné informace.

Jelikož žádná z respondentek neuvedla podrobnou metodiku přidělování příspěvku, je mým jediným kritériem pro porovnávání fakt, zda vysoké školy v dané zemi příspěvek mohou

získat, či nikoli. V tomto ohledu bych Českou zařadila na stejnou úroveň s Irskem, Islandem, Polskem a Švédskem.

4.8.3 Podpůrná opatření pro neslyšící studenty

Seznam podpůrných opatření, která musí vysoká škola neslyšícím studentům poskytovat, aby zajistila rovné podmínky pro jejich studium, existuje v dokumentech v České republice, na Islandu a ve Švédsku. Česká republika i Švédsko garantují studentům možnost tlumočení, prepisovatelského servisu, obsahového zápisu, časové kompenzace a studijní asistence. Ve Švédsku je garantováno vše výše zmíněné, kromě studijní asistence.

Legislativní dokumenty v Bulharsku, Irsku, Polsku a Rusku žádný seznam obsahující poskytovaná podpůrná opatření pro neslyšící studenty neobsahují.

4.8.4 Organizace podpory neslyšících studentů

V téměř všech státech účastnících se výzkumného šetření, stejně jako v České republice, jsou za organizaci a zajištění rovnoprávného vzdělávání neslyšících studentů zodpovědné jednotlivé vysoké školy. Pouze v Bulharsku dle respondentky toto závisí na samotných neslyšících studentech a jejich rodinách.

V Irsku, Polsku, Rusku, Švédsku, na Islandu a v České republice jsou zřízeny organizace, které se v různé míře a různými způsoby angažují v podpoře neslyšících studentů. V České republice jde především o Asociaci poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách. V Irsku existuje organizace AHEAD, na Islandu Islandská asociace neslyšících, v Polsku Institut pro záležitosti neslyšících. V Rusku se jedná o Celoruskou společnost neslyšících a ve Švédsku se problematikou neslyšících studentů zabývá Švédský koncil pro vyšší vzdělávání. Je možné, že v jednotlivých státech existují další organizace zaměřující se na neslyšící studenty, ovšem ty nebyly respondentkami uvedeny.

Závěr

Tématem této práce je vysokoškolské studium neslyšících studentů ve vybraných státech Evropy. Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat podmínky vysokoškolského studia neslyšících studentů ve vybraných státech Evropy a srovnat je s podmínkami v České republice.

V České republice mají dle zákona o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob neslyšící osoby právo na vzdělání prostřednictvím znakového jazyka, stejně jako mají právo na bezplatné tlumočení ve vzdělávání. V zákoně o vysokých školách je navíc uvedeno, že je vysoká škola povinna činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole. Rovnost příležitostí v terciárním vzdělávání je zajišťována prostřednictvím různých „podpůrných opatření“. Seznam opatření, která veřejné vysoké školy musí standardně svým neslyšícím uchazečům a studentům bezplatně zajišťovat, je uveden v Metodickém pokynu k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami, jenž je s drobnými úpravami každoročně vydáván od roku 2012.

Kromě seznamu poskytovaných opatření pro neslyšící studenty je v Metodickém pokynu popsáno také poskytování finančního příspěvku veřejným vysokým školám, který má sloužit právě k umožnění rovnoprávného studia studentům se specifickými potřebami. Metodický pokyn obsahuje jak pravidla pro určování výše tohoto příspěvku, tak především metodiku jeho získávání veřejnými vysokými školami.

Výzkumné šetření probíhalo formou elektronického dotazníku, který byl rozeslán do 23 států Evropy. Respondentům byly pokládány otázky ohledně národní legislativy, financování, podpůrných opatření pro neslyšící studenty a celostátních organizací zabývajících se podporou neslyšících studentů či univerzit, kde tito studenti studují. Z oslovených respondentů se jich výzkumu zúčastnilo 6. Jednalo se o respondentky z Bulharska, Irska, Islandu, Polska, Ruska a Švédska.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že v irské, islandské a švédské legislativě jsou (v nějaké formě) zakotvena práva na vysokoškolské vzdělání pro neslyšící studenty, o kterých hovoří výše zmiňovaná Úmluva. V Rusku tato práva v národní legislativě zakotvena nejsou a od respondentky z Bulharska se mi tyto informace nepodařilo získat.

Ve většině zkoumaných států mohou vysoké školy získat od státu finanční příspěvek k zajištění podmínek pro rovnoprávné studium neslyšících studentů. Výše příspěvku se odvíjí od počtu neslyšících studentů, stejně jako je tomu v České republice. Výjimkou je Rusko, kde vysoké školy možnost získat takový příspěvek nemají. Respondentka z Bulharska se k tématu financování nevyjádřila.

V Irsku, Polsku, Rusku, Švédsku a na Islandu, stejně jako v České republice, realizují a organizují podporu neslyšících studentů jednotlivé vysoké školy, které ve výše zmíněných státech získávají finanční příspěvek od státu. V Bulharsku však závisí, dle respondentky, organizace takové podpory přímo na neslyšících studentech či jejich rodinách.

Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že v porovnání se státy účastnicími se výzkumného šetření patří Česká republika mezi země s vysokou úrovní organizace a zajišťování rovnoprávných podmínek zapojení do akademického života neslyšících studentů. Práva těchto studentů jsou zakotvena v legislativě, vysoké školy jsou finančně podporovány státem a existuje seznam opatření, která musí školy neslyšícím studentům poskytovat, aby jim zajistily rovné příležitosti při studiu. Z výzkumného šetření dále vyplývá, že podobnou úroveň podpory neslyšících studentů má také Island. Naopak v Bulharsku není zajišťování rovnoprávných podmínek pro studium neslyšících studentů věnována přílišná pozornost.

Seznam použité literatury a zdrojů

About us. AHEAD [online]. [31-07-2020]. Dostupné z: <https://www.ahead.ie/aboutus>.

Act on the Status of the Icelandic language and Icelandic Sign Language. 61/2011 [online]. [cit. 28-07-2020]. Dostupné z: <http://www.deaf.is/english/status-of-icelandic-sign-language/>.

Bruselská deklarace o znakových jazycích v evropské unii. Ruce.cz [online]. [cit. 23-03-2020]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/852-bruselska-deklarace-eu-o-znakovych-jazycich>.

BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2017.

Central Statistics Office. *Population and Migration Estimates*. Central Statistics Office. [online]. [cit. 28-07-2020]. Dostupné z: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/er/pme/populationandmigrationestimatesapril2019/>.

ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Druhé, opravené vydání. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. *Terminologie*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka [online]. © 2020 [cit. 12-05-2020] Dostupné z: <http://www.ektzj.com/co-vas-zajima/terminologie/>.

Česká rada dětí a mládeže. *Ahoj, úmluvo*. Česká rada dětí a mládeže [online]. [cit. 01-07-2020]. Dostupné z: <http://www.crdm.cz/download/publikace/umluva/>.

En högskola för alla. Universitets-och högskolerådet [online]. [cit. 30-07-2020]. Dostupné z: <https://www.uhr.se/publikationer/publikationsbutiken/en-hogskola-for-alla--goda-exempel-som-okar-tillgangligheten-och-motverkar-diskriminering-av-studenter-med-funktionsnedsattning/>.

Equal Status Act, 2000. Updated to 1 January 2016 [online]. [cit. 28.07.2020]. Dostupné z: https://www.lawreform.ie/_fileupload/RevisedActs/WithAnnotations/EN_ACT_2000_0008.PDF.

European Union of Deaf. *Brussels Declaration*. European Union of Deaf. [online] © 2020 [cit. 24-04-2020] Dostupné z: <https://www.eud.eu/about-us/history-eud/achievement/brusseles-declaration/>.

Eurydice. *Česká -republika: Typy institucí v terciárním vzdělávání*. Eurydice [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/types-higher-education-institutions-21_cs.

Evropská Charta regionálních či menšinových jazyků. 1992. [online]. [cit. 25-03-2020]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/charta_cz_1.pdf.

FRIEDL, J., J. FRIEDL, T. JUREK, M. WIHODA a M. ŘEZNÍK. *Dějiny Polska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států.

Higher Education Authority. *Fund for Students with Disabilities*. Higher Education Authority [online]. [cit. 14-07-2020]. Dostupné z: <https://hea.ie/policy/access-policy/fund-for-students-with-disabilities/>.

HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012.

HORKÝ, H. *Komunikace ve vzdělávání neslyšících*. 2010. Bakalářská práce. Praha: PedF UK. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/88596>. HORKÝ, H. *Komunikace ve vzdělávání neslyšících* [online]. 2010 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/88596/45851990/?q=%7B%22searchformsearch%22%3A%22komunikace+ve+vzd%5Cu011bl%5Cu00e1v%5Cu00e1n%5Cu00ed+nesly%5Cu0161%5Cu00edc%5Cu00edch%22%2C%22searchformbutsearch%22%3A%22Vyhledat%22%2C%22PNzzpSearchListbasic%22%3A1%7D&lang=cs>.

HORVÁTHOVÁ, I. a L. PASTIERIKOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání na vysokých školách v České republice. Integrace a inkluze ve školní praxi* [online]. Roč. IV, č. 06, únor 2017 [cit. 29-06-2020]. Praha: Forum. s. 22–28. Dostupné z: <https://uss.upol.cz/wp-content/uploads/2015/01/HorvathovaPastierikova.pdf>.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1 díl.* [1. vyd.]. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1997. , Díl 1. <https://www.gks.ru/folder/12781> Demografie. Federální statistická služba [online]. [cit. 30-07-2020]. Dostupné z: <https://www.gks.ru/folder/12781>

HUDÁKOVÁ, A. a K. HOLUBOVÁ. *FF UK v Praze: Už 20 let „Deaf-friendly“*. [on-line]. In *Elektronický sborník z konference INSPo 2018*. Praha: Křižovatka.cz a BMI, 2018.

[cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/127193910-Ff-uk-v-praze-uz-20-let-deaf-friendly.html>.

HUDÁKOVÁ, A. (ed.) *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005.

Instytut Spraw Głuchych – kim jesteśmy?. Instytut Spraw Głuchych [online]. [cit. 31-07-2020]. Dostupné z: <http://www.isg.org.pl/>

KADEČKOVÁ, H. *Dějiny Islandu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Dějiny států.

KOMÁRKOVÁ, B. *Neslyšící – jazyková a kulturní menšina*. 2007. Diplomová práce. Praha: PedF UK. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/21713>.

Law on public universities. 85/2008 [online]. [cit. 28-07-2020]. Dostupné z: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2008085.html>.

Legislativní helpdesk. Ratifikace mezinárodní smlouvy. [online] Úřad vlády České republiky © 2020 [cit. 01-07-2020]. Dostupné z: <https://help.odok.cz/vykladovy-slovník/-/wiki/V%C3%BDkladov%C3%BD%20slovn%C3%ADk/Ratifikace+mezin%C3%A1rodn%C3%AD%20smlouvy>.

Listina základních práv a svobod. 1993. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. [online]. [cit. 26-03-2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

MACUROVÁ, A. a R. ZBOŘILOVÁ. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018.

MACUROVÁ, A. Jazyk v komunikaci neslyšících (Předběžné poznámky). In *Slovo a slovesnost* [online]. 1994 [cit. 24-05-2020], roč. 55, č. 2, s. 121–132. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3573>.

MACUROVÁ, Alena. *Poznáváme český znakový jazyk 1*. In *Speciální pedagogika*, [online]. 2001 [cit. 30-04-2020], roč. 11, č. 2. Dostupné z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/621/069-075.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 25-03-2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>.

MOODY, T. W. a F. X. MARTIN. *Dějiny Irska*. 3. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Dějiny států.

Nařízení vlády č. 274/2016 Sb. o standardech pro akreditaci ve vysokém školství. 2016. [online]. [cit. 08-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/legislativa>.

NEČASOVÁ, E. *Evropa a lidská práva v 21. století*. Bakalářská práce. Brno: PedF MUNI, 2011.

NOVÁKOVÁ, L.. *Projektové vyučování ve výuce lidských práv ve výchově k občanství* [online]. 2018 [cit. 01-07-2020]. Diplomová práce. Praha: PedF UK Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/190938>.

PODESZWOVÁ, K. *Služby pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty na vysokých školách v České republice*. Bakalářská práce. Praha: FF UK, 2015.

Population and Demographic Processes in 2019 [online]. Republic of Bulgaria. National statistical institute. [cit. 28-07-2020]. Dostupné z: <https://www.nsi.bg/en/content/18125/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%81%D1%8A%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5/population-and-demographic-processes-2019>.

Population statistics. Statistics Sweden [online]. [cit. 30-07-2020]. Dostupné z: <https://www.scb.se/BE0101-en>

Population. Size and structure and vital statistics in Poland by territorial division. As of December 31, 2019. Statistics Poland [online]. [cit. 31-07-2020]. Dostupné z: <https://stat.gov.pl/en/topics/population/population/population-size-and-structure-and-vital-statistics-in-poland-by-territorial-division-as-of-december-31-2019,3,27.html>

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2020, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. Znění 2020 [cit. 28-04-2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/52293/>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2019, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-6>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2018, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-5>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2017, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-4>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2016, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/uplne-zneni-pravidel-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-3>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2015, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-2>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2014, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-1>.

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2013, Příloha 3 Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci>

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2012, Dodatek č. 2 specifikující financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. [online]. [cit. 30-06-2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/zasady-a-pravidla-financovani-verejnych-vysokych-skol-pro>.

Protection of sign languages in the member states of the Council of Europe. Recommendation 1598. 2003. [online]. [cit. 26-03-2020]. Dostupné z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17093&lang=en>.

RYCHLÍK, J. a kol. *Dějiny Bulharska*. Třetí doplněné a přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016. Dějiny států.

SAUSSURE, F. de, BALLY, Ch., A. RIEDLINGER a A. SECHEHAYE, ed. *Kurs obecné lingvistiky*. Vydání 2. (v nakladatelství Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1996.

Statistiky AP3SP. Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách. [online]. [cit. 31-07-2020]. Dostupné z: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1RcUp6sKZEqWaDAJnL-wEWHUUYvOekMLmXOUicQy7DFM/edit#gid=245655514>

STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících. I., Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1998.

Světová banka. *GDP per capita, PPP (current international \$)*. Světová banka. [online]. [cit. 28-07-2020]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?year_high_desc=true.

ŠÁMALOVÁ, K. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016.

ŠVÁBOVÁ, A. *Obraz n/Neslyšícího v kinematografii*. 2017. Bakalářská práce. Praha: FF UK.

The population increased by 2,470 in the 3rd quarter of 2019 [online]. Islandský statistický úřad., 2019-11-04 [cit. 28-07-2020]. Dostupné z: <https://statice.is/publications/news-archive/inhabitants/population-in-the-3rd-quarter-2019/>.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. [online]. [cit. 23-03-2020]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225526/Umluva_o_pravech_osob_se_ZP.pdf/1e95a34b-cbdf-0829-3da2-148865b8a4a8.

United Nations Treaty Collection, [online] [cit. 24-04-2020] Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en.

Ústav jazyků a komunikace neslyšících. *Přepis*. [online] [cit. 8-05-2020] © FF UK 2015 Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/sluzby/poskytovane-sluzby/prepis/>.

Všeobecná deklarace lidských práv. 1948. [online]. [cit. 23-03-2020]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

VYDRA, Z., M. ŘOUTIL, J. KOMENDOVÁ, K. HLOUŠKOVÁ a M. TÉRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států.

WHEATLEY, M. a A. PABSCH. *Sign Language Legislation in the European Union – Edition II*. Brussels: EUD. 2012.

World Health Organisation. *Facts about deafness*, World Health Organisation [online]. [cit. 24-04-2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/pbd/deafness/facts/en/>.

ZAHUMENSKÁ, J., N. DINGOVÁ a R. HORÁKOVÁ. *Specifika tlumočení ve vzdělávání*. Druhé, opravené vydání. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.

Zákon č. 111/1998 Sb, o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů. [online] [cit. 08-06-2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111/zneni-20190701>.

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů. [online]. [cit. 26-04-2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155>.

Zákon č. 167/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. [online] [cit. 08-06-2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-137>.

Zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách. [online] [cit. 08-06-2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-172>.

Zákon č. 384/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony. [online]. [cit. 26-04-2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384>.

Seznam tabulek

Tabulka 1: <i>Počet studentů z kategorie B1 a B2 na veřejných vysokých školách v ČR v letech 2013–2019. Vytvořila autorka dle údajů od AP3SP.</i>	22
Tabulka 2: <i>Kvantifikace zvýšených nákladů na studium SSP pro jednotlivé kategorie studentů (Metodický pokyn MŠMT, znění 2020)</i>	25
Tabulka 3: <i>Souhrn standardizovaných servisních a organizačních opatření poskytovaných VVŠ pro kategorie studentů B1 a B2 (Metodický pokyn MŠMT, znění 2020)</i>	27
Tabulka 4: <i>Dotazníky rozeslané v rámci výzkumného šetření a jejich návratnost</i>	33

Seznam obrázků

- Obrázek 1: Změny ve vymezení kategorií studentů se specifickými potřebami v letech 2012–2020; tučně jsou vyznačeny změny oproti bezprostředně předcházejícím verzím; červeným rámečkem jsou vyznačena označené týkající se studentů se sluchovým postižením (vytvořila autorka dle jednotlivých Metodických pokynů MŠMT, znění 2012–2020) 21*
- Obrázek 2: Změny oblastí vzdělávání u jednotlivých koeficientů pro kategorie B1 a B2 v letech 2012–2020; tučně jsou vyznačeny změny oproti bezprostředně předcházejícím verzím (vytvořila autorka dle jednotlivých Metodických pokynů MŠMT, znění 2012–2020) 26*
- Obrázek 3: Změny v servisních a organizačních opatřeních garantovaných studentům v kategoriích B1 a B2 v letech 2012–2020; tučně jsou vyznačeny změny oproti bezprostředně předcházejícím verzím (vytvořila autorka dle jednotlivých Metodických pokynů, znění 2012–2020)..... 28*

Přílohy

Příloha č.1: dotazník

In the following questions I use the term “Deaf” generally for people with a hearing loss of any kind (hard of hearing, deaf and deafened). It is also not relevant if they use any hearing aids or other technologies.

I would be grateful if you could answer in detail, so that the results of the study can be considered relevant. If possible, please attach a link to the relevant website to each of your answer (e.g. link to the website with the legal act to add of your answer in more details).

1. What is your name?
2. Which country are you from?
3. What is the name of university you work at?
4. What is the university department you work in/are a member of?
5. What is your job position at the university?
 - ☐ teacher
 - ☐ academician
 - ☐ employee of the centre providing support for deaf students
 - ☐ scientist
 - ☐ Other..
 - ☐ Please, specify your position (or add a link to your website)
6. If you want to add some more information about you (if you are hearing or Deaf, how long have you been working at the university etc.), you can write it here.
7. How many Deaf university students are there in your country in this academic year?
Please, attach a link to the source that you get this information from.
8. How many Deaf students are there at the university you work at in this academic year?
9. Do you know what do Deaf students study the most?
 - ☐ agriculture
 - ☐ architecture
 - ☐ arts, design
 - ☐ biology, physics, chemistry
 - ☐ business, administration, management
 - ☐ Deaf studies

- ☐ education
- ☐ history, philosophy
- ☐ IT
- ☐ law
- ☐ linguistics
- ☐ mathematics
- ☐ medicine
- ☐ social studies
- ☐ Other..
- ☐ Please, add a link to the source:

10. Since when have more Deaf students started to study at universities? Do you know, what caused it?

11. Has Convention on the Rights of Persons with Disabilities been ratified by your country?

- ☐ Yes
- ☐ No 12.
- ☐ If it has been, when?

12. Which legal acts/regulations/rules in your country are related to higher education of Deaf students and when did each of them come into force?

13. What do these acts/regulations/rules grant to Deaf students?

- ☐ a right to higher education for Deaf people
- ☐ a right to higher education in sign language
- ☐ a right to interpreting between spoken and sign language in higher education
- ☐ a right to equitable opportunities in higher education of Deaf students
- ☐ Other..

14. Is there anything else (except for what was asked in the previous question) in these acts/regulations/rules you believe is relevant for the topic of higher education of deaf students?

15. Do universities get some benefits from the government that are meant to help them provide suitable and equitable conditions for Deaf students?

- ☐ Yes
- ☐ No

16. If they do, is there any legal act or regulation by which the funding is assigned to universities?

17. How does the government decide how much money does each university get?

18. Is there any difference in receiving fundings (for supporting Deaf students) between state and private universities?
19. Is there anything else you would like to say to the topic of funding Deaf students' education?
20. Does any of the legal acts/regulations from question no. 13 include a list of services that should be provided to Deaf students?
- ☐ Yes
 - ☐ No
 - ☐ If yes, which of them is it?
21. Which of the following services does this list include?
- ☐ Interpreting between spoken and sign language
 - ☐ Speech-to-text service
 - ☐ Notetaking
 - ☐ Extra time for some activities (reading, working with videos in sign language atc.)
 - ☐ Support assistance
 - ☐ Providing students with assistive devices (e.g. notebooks, tablet computers etc.)
 - ☐ Other..
 - ☐ Other..
22. Do all the Deaf students have right to use all of these services? If not, who and how decides, which of the services can the particular student use?
23. When can Deaf students use these services?
- ☐ during entrance examination
 - ☐ during classes
 - ☐ during exams (including the final exam)
 - ☐ during official events held by the university (for example graduation ceremony, cultural events, conferences etc.)
 - ☐ during sport events
 - ☐ excursions to other countries organised by the university
 - ☐ Other..
24. Can Deaf students get some assistive devices for their studies from university (e.g. notebook, tablet computer etc.)?
- ☐ Yes
 - ☐ No

25. If they can, how are these devices paid?

- ☐ A student has to pay the whole amount of money.
- ☐ Part of the amount of money is paid by student, part of it is paid by the university.
- ☐ Part of the amount of money is paid by student, part of it is paid by state. Part of the amount of money is paid by student, part of it is paid from health insurance.
- ☐ The whole amount of money is paid by the university.
- ☐ The whole amount of money is paid by state.
- ☐ The whole amount of money is paid from health insurance.
- ☐ Other..

26. Who is in charge of organization of support for Deaf students at universities?

- ☐ State
- ☐ University
- ☐ University department
- ☐ Other..

27. Is there any national association or organisation that tries to help Deaf students?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ If yes, please attach a link to its website.

28. What does this organisation mean for Deaf students? How does it help them?

29. Is there any national organisation or association that helps the universities to organise support for Deaf students?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ If yes, please write its name and link to its website:

30. How does this organisation help the universities?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ If yes, please write its name and link to its website: